MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TEISĖS ISTORIJOS IR FILOSOFIJOS KATEDRA

ERIKA KIMBARTAITĖ
(VERSLO TEISĖ)

TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PRINCIPAI BEI JŲ SANTYKIS SU TEISMŲ SAVIVALDA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Gintautas Danišauskas

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS 3
1. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMINĖ VALDŽIA 7
1.1. Teisminės valdžios prigimtis 7
1.2. Teisminės valdžios sąvoka 8
1.3. Teisminės valdžios sistema 13
2. TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PRINCIPAI 16
2.1. Teisminės valdžios formavimo principų sąvoka 16
2.2. Teisminės valdžios formavimo principai tarptautinėje teisėje 16
2.3. Užsienio valstybių teisminės valdžios formavimo principai 19
2.4. Lietuvos teisminės valdžios formavimo principai 23
3. RESPUBLIKOS PREZIDENTO IR JO FORMUOJAMOS PRETENDENTŲ Į TEISĖJUS ATRANKOS KOMISIJOS VAIDMUO TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PROCESE 28
4. TEISĖJŲ TARYBOS, KAIP TEISMŲ SAVIVALDOS INSTITUCIJOS, REIKŠMĖ TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PROCESE 37
4.1. Teisėjų taryba - teismų savivaldos institucija teisminės valdžios formavimo procese 37
4.2. Teisėjų tarybos vaidmuo pagal oficialiąją Konstitucinio Teismo doktriną 38
4.3. Teisėjų taryba kaip teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo garantas 41
4.4. Teisėjų taryba kaip valdžių pusiausvyros principo garantas 43
4.5. Teisėjų taryba kaip teisėjo ir teismo nepriklausomumo principo garantas 46
5. SEIMO VAIDMUO TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PROCESE 50
IŠVADOS 52
PASIŪLYMAS 54
LITERATŪRA 55
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 60
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 61
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 62
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 63

ĮVADAS

Tyrimo problema – ar Lietuvos teisminės valdžios formavimo subjektams suteikta kompetencija leidžia maksimaliai efektyviai užtikrinti teisminės valdžios formavimo principų veikimą?

Baigiamojo darbo aktualumas. Demokratinių ir teisinių valstybių standartus atitinkanti Lietuvos teismų sistema jau veikia daugiau nei du dešimtmečius, tačiau tiek teisinėje bendruomenėje, tiek politiniuose debatuose, tiek žiniasklaidoje bei privačiuose pokalbiuose yra nuolat diskutuojama apie tobulintiną teismų sistemos darbą. Ir tai suprantama, nes keli dešimtmečiai teismų sistemos veikimo su keliomis reformomis taip greitai neužtikrins tinkamos ir efektyvios asmens teisių, laisvių bei teisėtų interesų apsaugos. Egzistuoja daugybė veiksnių, darančių įtaką tinkamam teismų funkcionavimui. Vienas iš tų veiksnių, tai teisminės valdžios formavimo tvarka, kuri turi tiesioginės įtakos efektyviam teismų darbui, todėl dar neatlikta gilesnė šio teisinio reiškinio analizė yra reikalinga dabar, tobulinant esamą teismų sistemos darbą, garantuojant veiksmingesnę asmens teisių ir laisvių apsaugą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 109 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad „teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“[1]. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) yra išaiškinęs, „<...> kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas – ne savitikslis dalykas, bet vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų, būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga“[2]. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (toliau – Teismų įstatymas) 2 straipsnyje ir 3 staipsnio 3 dalyje yra detaliau atskleista teisėjų ir teismų nepriklausomumo samprata, pabrėžiant, kad „teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų[3]“, o „teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, teismų administracijos, kitų teisėjų, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų[4]“. Anot prof. dr. Vytauto Sinkevičiaus, „įgyvendinti savo konstitucinę priedermę ir funkciją vykdyti teisingumą teisminė valdžia gali tik būdama savarankiška, nepriklausoma nuo kitų valstybės valdžių – įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios, kurios yra formuojamos politiniu pagrindu. Jei teisminė valdžia nebūtų savarankiška, nepriklausoma nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių, ji negalėtų vykdyti teisingumo. Teismų nepriklausomumas – būtina jų nešališkumo, neutralumo, sprendimų priėmimo vien pagal teisę sąlyga“[5]. Nepaisant to, iš Konstitucijos 112 straipsnio 2, 3 ir 4 dalies yra akivaizdu,

[1] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[2] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas “Dėl teisėjų valstybinių pensijų“,“ *Valstybės žinios*, 134(6860) (2010).
[3] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[4] Ten pat.
[5] Vytautas Sinkevičius, *Lietuvos parlamento teisė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 252.

kad Lietuvos teisminę valdžią formuoja politinės institucijos – Respublikos Prezidentas ir Seimas[6], todėl kyla poreikis nustatyti, kaip tokie konstituciniai teisminės valdžios formavimo pagrindai nepažeidžia esminio demokratinės teisinės valstybės principo – teisminės valdžios nepriklausomumo.

„Teismai, būdami viena iš valstybės valdžią – teisminę valdžią – įgyvendinančių, teisingumą vykdančių institucijų, turi veikti taip, kad visuomenė jais pasitikėtų. Visuomenės pasitikėjimas teismais yra svarbus demokratinės, teisinės valstybės, atviros, teisingos, darnios, pilietinės visuomenės elementas, reikšminga teisminės valdžios veiksmingos veiklos sąlyga“[7]. 2015 m. liepos 2 – 12 d. visuomenės nuomonės ir rinkų tyrimo centro „Vilmorus“ atliktas tyrimas parodė, kad 26,4 % apklaustųjų Lietuvoje nepasitiki teismais[8]. Vienas iš daugelio veiksnių nulemiančių tokią statistiką – tai teisminės valdžios formavimo tvarka, kuri visuomenei atrodo pernelyg uždara ir dėl to nepatikima. Nors Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „nuo kitų valstybės valdžių teisminė valdžia skiriasi *inter alia* tuo, kad ji yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu“[9], tačiau yra manančiųjų, kad kaip ir politikais, taip ir teisėjais Lietuvoje gali būti bet kas. Daugelis žmonių įsitikinę, kad teisėjų skyrimo procedūroje esminiais veiksniais yra ne pretendento kvalifikacija, patirtis ar asmeninės savybės, o giminystė ir pažintys. Aukščiau išdėstytos aplinkybės rodo poreikį ištirti, ar visuomenės nuogąstavimai dėl teisminės valdžios sudarymo procedūros yra pagrįsti.

Naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Teisinės literatūros Lietuvos teisminės valdžios formavimo tvarkos tematika yra, tačiau daugelis teisės mokslininkų bei praktikų tik apibūdina teismų formavimo tvarką ir neatlieka gilesnės analizės, ar esama tvarka yra maksimaliai efektyvi ir ar ji atitinka pamatinius teisminės valdžios formavimo dėsnius. Autorės nuomone, tokį teisės doktrinos trūkumą nulėmė tai, kad niekas Lietuvos teisės doktrinoje iki šiol neatskleidė pagrindinių teisminės valdžios formavimo principų, kurie yra teisminės valdžios formavimo tvarkos pagrindas. Pažymėtina, kad didžiausią reikšmę, išgryninant Lietuvos teisminės valdžios formavimo tvarkos ypatumus, turi Konstitucinis Teismas, kuris šio teisinio reiškinio problemas nagrinėjo ne viename savo nutarime. Šia tema mokomojo pobūdžio literatūroje, vadovėliuose, yra rašę tokie teisės mokslininkai kaip prof. dr. Egidijus Kūris, doc. dr. Lauras Butkevičius, doc. dr. Haroldas Šinkūnas, doc. dr. Gintautas Danišauskas, prof. dr. Milda Vainiutė. Minėtų autorių darbų bendras požymis, rašant teisminės valdžios formavimo tema – tai aprašomasis, pristatomasis pobūdis, kurį be abejonių nulėmė teisinės literatūros rūšis. Indrės Pukanasytės mokslinis straipsnis „Lietuvos Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teisminę valdžią“ taip pat pasižymi informaciniu pobūdžiu, kuriame atskleidžiama Konstitucinio Teismo aktuose suformuota oficiali konstitucinė doktrina. Būtina išskirti teisės

[6] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[7] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas “Dėl teisėjų teisės kreiptis į teismą“,“ *Valstybės žinios*, 130(4910) (2006).
[8] UAB “Vilmorus“, “Pasitikite ar nepasitikite šiomis Lietuvos institucijomis?“ žiūrėta 2015 09 15, http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20
[9] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).

mokslininką bei praktiką prof. habil. dr. Valentiną Mikelėną, kuris 2006 m. analitiniame straipsnyje „Kokių teismų reikia Lietuvai?“ pateikė nors ir siaurą, bet kritinį vertinimą apie teisėjų korpuso formavimą, kuris bus analizuojamas šiame magistro baigiamajame darbe. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo esminė Teismų įstatymo 55^1 straipsnio pataisa, turinti įtakos teisminės valdžios formavimo principams, o teisinėje literatūroje iki šiol taip ir nepasirodė kritinis šio straipsnio vertinimas. Taigi, šiame darbe bus atliekamas naujesnis ir gilesnis analitinio pobūdžio Lietuvos teisminės valdžios formavimo principų vertinimas, pasitelkiant Konstituciją, kitus šiai temai aktualius teisės aktus, Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, aukščiau minėtų autorių darbus ir Nacionalinės teismų administracijos pateiktus statistinius duomenis bei ataskaitas.

Darbo reikšmė. Konstitucijos 111 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad „teismų sudarymą ir kompetenciją nustato Teismų įstatymas“[10]. Akivaizdu, kad Konstitucija suteikia plačią diskreciją įstatymų leidėjui įstatymu reglamentuoti teismų formavimo tvarką. Taigi, šio mokslinio tyrimo pabaigoje kiekviena pateikta išvada galės padiskutuoti, o galbūt net ir pasinaudoti įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turintys subjektai, t. y. Seimo nariai, Vyriausybė, Respublikos Prezidentas ir ne mažiau kaip penkiasdešimt tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę, siekdami tobulinti esamą teisminės valdžios sudarymo tvarką. Be to šis darbas padės visiems besidomintiems suprasti kaip realiai yra formuojama teisminė valdžia Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos teisminės valdžios formavimo principų įgyvendinimo veiksmingumą.

Tyrimo uždaviniai:

- Atskleisti Lietuvos teisminės valdžios prigimtį, sampratą ir iš jos išplaukiančią teisminės valdžios reikšmę visuomenei.
- Tiriant tarptautinių dokumentų, užsienio valstybių bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas, išskirti pagrindinius kiekvienai demokratinei teisinei valstybei būdingus teisminės valdžios formavimo principus.
- Analizuojant Lietuvos teisminės valdžios formavimo subjektų - Respublikos Prezidento, jo formuojamos Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos, Teisėjų tarybos, kaip teismų savivaldos institucijos, ir Seimo – vaidmenis teisminės valdžios formavimo srityje, nustatyti esmines teisminės valdžios formavimo principų įgyvendinimo problemas Lietuvoje.

Tyrimo metodika. Siekiant minėto darbo tikslo ir įgyvendinant darbo uždavinius, bus naudojamasi lingvistiniu (verbaliniu), dokumentų analizės, istoriniu, lyginamuoju (komparatyviniu), loginiu – sisteminiu, apibendrinimo metodais. Lingvistinis (verbalinis) metodas padės pažodžiui suprasti teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias teismų formavimo tvarką. Naudojantis dokumentų

[10] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).

analizės metodu bus tiriama Konstitucija, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, Teismų įstatymas ir kiti šiai temai aktualūs teisės aktai. Istorinis metodas leis nustatyti kaip ir kodėl kito atitinkamas teisinis reguliavimas. Lyginamasis (komparatyvinis) metodas leis palyginti esamą Lietuvos teisinį reglamentavimą su kitų demokratinių teisinių valstybių reglamentavimu. Loginis – sisteminis metodas padės susieti ir teisingai, objektyviai bei sistemiškai išnagrinėti tiek norminę, tiek specialiąją literatūrą. Apibendrinimo metodas leis suformuoti motyvuotas ir pagrįstas tyrimo išvadas.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, bendroji dalis, specialioji dalis, išvados ir pasiūlymai. Bendrojoje dalyje bus supažindinama su Lietuvos teisminės valdžios prigimtimi, samprata, jos vaidmeniu visuomenėje, o po to siekiant atskleisti pagrindinius demokratinėms teisinėms valstybėms būdingus teisminės valdžios formavimo principus, bus nagrinėjami tam tikras gaires nacionaliniams teisės aktams nubrėžiantys tarptautinės teisės aktai, užsienio valstybių konstitucijos bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatos. Specialiojoje dalyje bus analizuojamas teisminės valdžios formavimo procese dalyvaujančių subjektų - Respublikos Prezidento, jo formuojamos Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos, Teisėjų tarybos, kaip teismų savivaldos institucijos, ir Seimo – vaidmuo teisminės valdžios formavimo principų įgyvendinimo kontekste.

Ginamasis teiginys – Lietuvoje veikiantis teisinis reguliavimas negarantuoja maksimaliai efektyvaus pagrindinių teisminės valdžios formavimo principų veikimo.

1. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMINĖ VALDŽIA

Siekiant teisinio aiškumo ir nuoseklumo, darbą verta pradėti nuo teisminės valdžios prigimties, sampratos bei jos reikšmės visuomenėje atskleidimo, nes tik išsiaiškinus kas yra teisminė valdžia ir koks jos socialinis vaidmuo valstybėje, galima bus pereiti prie esminių teisminės valdžios formavimo principų atskleidimo bei jų įgyvendinimo problematikos.

1.1. Teisminės valdžios prigimtis

Esamos Lietuvos Respublikos teisminės valdžios atsiradimo pagrindas – tai Lietuvos tauta, kuri 1992 m. spalio 25 d. referendume priėmė Konstituciją ir jos 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą, kad „valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas“[11]. Lietuvos Tauta visos visuomenės gerovę patikėjusi Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei, Teismui, sutiko valstybės valdžią organizuoti ir įgyvendinti remiantis demokratinei teisinei valstybei būdingu valdžių padalijimo principu.

Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad: „Pagal Konstituciją Lietuvoje valstybės valdžia organizuota ir įgyvendinama remiantis valdžių padalijimo principu. <...> šis konstitucinis principas reiškia, kad įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios yra atskirtos, pakankamai savarankiškos; kad tarp jų turi būti pusiausvyra; kad kiekviena valdžios institucija turi jos paskirtį atitinkančią kompetenciją, kurios konkretus turinys priklauso nuo to, kokiai valstybės valdžiai ši institucija priklauso, nuo jos vietos tarp kitų valstybės valdžios institucijų bei įgaliojimų santykio su kitų valstybės valdžios institucijų įgaliojimais; kad Konstitucijoje tiesiogiai nustačius tam tikros valstybės valdžios institucijos įgaliojimus, viena valstybės valdžios institucija negali perimti tokių įgaliojimų, jų perduoti kitai valstybės valdžios institucijai ar jų atsisakyti; kad tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu“[12].

Anot doc. dr. Haroldo Šinkūno: „valdžių padalijimo principas yra vienas iš svarbiausių valstybės valdžios organizavimo principų, kurio paskirtis užkirsti kelią sutelkti visas valstybės galias vienose rankose ir eliminuoti galimybę piktnaudžiauti valdžia“[13]. O pasak Izraelio teisininko Aharon Barak, valdžių padalijimo principas yra demokratijos stuburas[14].

---

[11] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).

[12] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas “Dėl Konstitucinio Teismo statuso“,“ *Valstybės žinios,* 65(2400) (2006).

[13] Haroldas Šinkūnas, “Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje,“ *Teisė* 49 (2003): 112, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LTLDB0001:J.04~2003~1367189705093/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

[14] Aharon Barak, *The judge in a democracy* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006), 36.

Primintina, kad dar Antikos laikais apie tam tikrą valdžių padalijimą kalbėjo graikų filosofas Aristotelis (384-322 pr. Kr.) savo žymiajame veikale „Politika“: „Visose santvarkose yra trys dalys, ir doras įstatymų leidėjas privalo atsižvelgti į jas... Iš šių trijų dalių viena sprendžia bendruosius reikalus, antroji susijusi su valdžios pareigomis - kokios jos turi būti ir kokius reikalus spręsti, ir kaip į jas turi būti parenkama, o trečioji dalis - teisminė"[15]. Nepaisant to, tik XVIII a. pabaigoje klasikinę valdžių padalijimo į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę valdžias teoriją suformulavo prancūzų mąstytojas Š. L. Monteskjė savo veikale „Apie įstatymų dvasią“. Visas valdžias Š. L. Monteskjė laikė lygiomis, turinčiomis bendradarbiauti, vieną kitą atsveriančiomis ir papildančiomis[16].

Pažymėtina, kad teisinėje literatūroje teisminės valdžios atsiradimas kartais labiau yra siejamas ne su tam tikros tautos išreikšta valia įgyvendinti valdžių padalijimą, bet su pačiu valdžių padalijimo principo suformavimu[17]. Nepaisant to, autorė mano, kad valdžių padalijimo teorija be tautos valios, taip ir liktų tik neįgyvendinta ir neturinčia praktinės reikšmės idėja. Prof. dr. Vytautas Pakalniškis taip pat yra pažymėjęs, kad visų trijų valdžių šaltinis yra tautos suverenitetas[18].

Taigi, esamos Lietuvos Respublikos teisminės valdžios atsiradimo pagrindas – tai laisva Tautos valia pripažinta ir įgyvendinta valdžių padalijimo teorija.

1.2. Teisminės valdžios sąvoka

Teisminės valdžios sąvoka Konstitucijoje tiesiogiai nėra minima, tačiau kaip pažymėjo prof. dr. Egidijus Jarašiūnas „bet kokių teisinių tyrimų išeities pozicija viena – Konstitucija“[19]. Neabejotinai teisminės valdžios samprata yra susijusi su jau minėta Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalimi: „valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas“[20], taip pat Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai“[21]. Iš aukščiau minėtų Konstitucijos nuostatų yra akivaizdu, kad teisminė valdžia – tai valstybės valdžios dalis, kuriai visuomenė patikėjo specifinę funkciją – teisingumo vykdymą. Siekiant labiau atskleisti ir suvokti teisminės valdžios sąvoką kitas svarbus teisės šaltinis yra Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Konstitucinis Teismas konstatavo: „Teismai – viena iš valstybės valdžią

[15] Aristotelis, *Politika* (Vilnius: Pradai, 1997), 204-205.
[16] Onutė Buišienė, “Valstybės valdžių ir valstybės institucijų sistemų konstituciniai pagrindai,“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Onutė Buišienė, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 522.
[17] Elena Masnevaitė, “Teismo samprata,“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis,* Elena Masnevaitė, et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 27-36.
[18] Vytautas Pakalniškis, “Dėl teisminės valdžios šaltinio ir jos veiksmingumo,“ Iš *Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė: konferencijos medžiaga,* Vytautas Pakalniškis, et al. (Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998), 60.
[19] Egidijus Jarašiūnas, “Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas),“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija*, Egidijus Jarašiūnas, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007), 295.
[20] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[21] Ten pat.

vykdančių institucijų. <...> Vykdyti teisingumą – teisminės valdžios paskirtis ir konstitucinė kompetencija; teismų – jurisdikcinių institucijų – vykdoma teisminė valdžia, kaip ir įstatymų leidžiamoji bei vykdomoji valdžios, yra visavertė valstybės valdžia, viena iš Konstitucijoje įtvirtintų valstybės valdžių“[22]. Remiantis pateikta oficialia Konstitucinio Teismo doktrina, darytina išvada, kad sąvokos „teisminė valdžia“ būtini elementai – „teismai“ ir „teisingumo vykdymas“, nes teisminę valdžią įgyvendina teismai, kurie vykdo teisingumą. Neabejotinai teismai atspindi sąvokos „teisminė valdžia“ institucinį aspektą, o teisingumo vykdymas – funkcinį aspektą. Pastarojo svarba yra aiškiai akcentuota Konstitucinio Teismo aktuose: „Teisingumo vykdymas – teismų funkcija, lemianti šios valdžios vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje ir teisėjų statusą. Jokia kita valstybės institucija ar pareigūnas negali vykdyti šios funkcijos. Teisingumas vykdomas taikant specialias procesines formas, kurių paskirtis – užtikrinti asmens teises teismo procese, palengvinti nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes, priimti teisingą sprendimą. <...> teismai vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves. Konstitucinė teisingumo vykdymo samprata suponuoja ir tai, kad teismai bylas turi spręsti tik griežtai laikydamiesi įstatymuose nustatytų procesinių bei kitų reikalavimų ir neperžengdami savo jurisdikcijos ribų, neviršydami kitų įgaliojimų. <...> teismams kyla pareiga teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus. <...> konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas <...>“[23]. Oficialus Konstitucijos aiškintojas, plėtodamas teisingumo vykdymo doktriną, atskleidė, kad be institucinio ir funkcinio aspektų sąvokoje „teisminė valdžia“ būtinai turi atsispindėti ir procesinis aspektas, nes tik pagal tam tikras iš anksto nustatytas ir visuotinai žinomas taisykles vykdomas teisingumas gali tapti tikru ir efektyviu žmogaus teisių ir laisvių apsaugos garantu. Taigi, vadovaujantis aukščiausiąja teise, darytina išvada, kad teisminė valdžia – tai viena iš trijų valstybės valdžių, kurią įgyvendina teismai, vykdydami teisingumą įstatymuose nustatyta proceso tvarka.

Skirtingai nei Konstitucijoje teisinėje literatūroje yra suformuota ne viena teisminės valdžios samprata. Anot doc. dr. Gintauto Danišausko: „Teisminė valdžia - išskirtinės kompetencijos valdžios rūšis, formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu, kurios socialinė paskirtis – teisingumo įgyvendinimas, vykdomas per trijų rūšių (Lietuvos Respublikos Specialųjį Teismą, bendrosios kompetencijos ir specializuotas) teismų sistemas“[24]. Ši samprata yra suformuota gana plačiai, išskiriant institucinį ir funkcinį aspektus, tačiau neįvardijant procesinio aspekto. Sampratos autorius ypatingą dėmesį skiria teisminės valdžios statuso specifiškumui pabrėžti, pažymėdamas, kad teisminė valdžia nuo kitų valdžių skiriasi tuo, kad ji yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu ir jai priklauso

[22] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimas “Dėl civilinio rašytinio proceso“,“ *Valstybės žinios,* 142(7341) (2012).
[23] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas “Dėl kaltinimo keitimo teisme“,“ *Valstybės žinios*, 119(6005) (2013).
[24] Gintautas Danišauskas, *Teisėsaugos institucijos* (Vilnius: Justitia, 2013), 35-36.

išskirtinė kompetencija, lemianti teisminės valdžios vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje. Be to analizuojamame apibrėžime yra plačiai atskleidžiamas institucinis teisminės valdžios aspektas, gana konkrečiai nurodant kokios institucijos įgyvendina teisingumo funkciją. Žymiai siauresnė samprata yra pateikiama Mykolo Romerio universiteto vadovėlyje „Lietuvos konstitucinė teisė“: „Teisminė valdžia – viena iš trijų valdžių, vykdanti specifinę teisingumo funkciją“[25]. Apibrėžimas neišsamus, atskleidžiantis tik vieną funkcinį aspektą, todėl skaitytojui lieka neaišku, kas ir kaip vykdo teisminės valdžios funkciją. Pagal dr. Eleną Masnevaitę: „Teisminė valdžia yra valstybės valdžios dalis, kurią vykdo ypatingos valstybės institucijos – teismai, turintys išimtinę kompetenciją nepriklausomai nuo politinių valdžių bei kitų asmenų poveikio įstatymų nustatyta procesine tvarka vykdyti teisingumą nagrinėjamose bylose“[26]. Pastarasis apibrėžimas nuo jau išnagrinėtų skiriasi tuo, jog jis yra plačiausias, savo turiniu apimantis funkcinį, institucinį bei procesinį aspektus ir išskiriantis teismų nepriklausomumo principą kaip būtiną teisingumą vykdančios institucijos požymį. Atlikus kelių teisminės valdžios sampratų analizę, yra akivaizdu, kad visais atvejais „teisminės valdžios“ sąvoka yra atskleidžiama funkcine prasme, t. y. siejant ją su teisingumo vykdymu. Tačiau teisminė valdžia gali būti apibrėžiama įvairiai, t. y. tik funkcine prasme (valstybės valdžia, kuri vykdo teisingumą); tik institucine prasme (teismai); institucine ir funkcine prasme kartu (teismai, vykdantys teisingumą); funkcine ir procesine prasme kartu (valstybės valdžia, kuri vykdo teisingumą įstatyme nustatyto proceso tvarka) arba bendrai institucine, funkcine ir procesine prasme (teismai, vykdantys teisingumą, įstatyme nustatyto proceso tvarka).

Atskleidus teisminės valdžios sampratą, išskirtini pagrindiniai teisminės valdžios požymiai, kurie netiesiogiai yra įtvirtinti Konstitucijoje. Pirma, teisminė valdžia yra viena iš valstybės valdžių, tai įrodo Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalis („valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas“[27]) bei 109 straipsnio 4 dalis („teismas priima sprendimus Lietuvos Respublikos vardu“[28]). Antra, teisminė valdžia pasižymi išimtine kompetencija, kurią sąlygoja Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis („teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai“[29]). Trečia, teisminė valdžia yra nepriklausoma pagal Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalį („teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“[30]). Ketvirta, teisminė valdžia, vykdydama teisingumą, remiasi įstatymais bei laikosi jose nustatytos procesinės tvarkos ir tai patvirtina Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalis („teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo“[31]) bei

[25] Milda Vainiutė, Indrė Kavoliūnienė ir Dainius Kenstavičius, “Teisminės valdžios konstituciniai pagrindai,“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Milda Vainiutė, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 687.
[26] Elena Masnevaitė, “Teisminės valdžios samprata,“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis,* Elena Masnevaitė, et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 38.
[27] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[28] Ten pat.
[29] Ten pat.
[30] Ten pat.
[31] Ten pat.

Konstitucijos 112 straipsnio 6 dalis („asmuo, paskirtas teisėju, įstatymo nustatyta tvarka prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai, vykdyti teisingumą tik pagal įstatymą“[32]). Pažymėtina, kad jau tarpukario Lietuvos teisės doktrinoje buvo pabrėžiama vieno iš aukščiau išvardintų požymių, t. y. teisėjo nepriklausomumo svarba: „Remtis tik įstatymais ir sąžine spręsdamas bylą teisėjas gali tik tuokart, kai jis nejaučia iš niekur pavojaus dėl savo sprendimo“[33]. Ne išimtis ir dabartinė teisės doktrina, anot prof. dr. Egidijaus Jarašiūno, tik nepriklausoma teisminė valdžia pajėgi tinkamai vykdyti teisingumą[34]. Taigi, teisminei valdžiai, kaip vienai iš valstybės valdžių, patikėta specifinė teisingumo vykdymo funkcija suponuoja jos statusą, t. y. nepriklausomumą ir klausymą tik įstatymo, nes tik būdama nepriklausoma ir klausydama įstatymo teisminė valdžia gali tinkamai įgyvendinti teisingumą.

Prof. dr. Egidijus Jarašiūnas taip pat yra pažymėjęs, kad teisminės valdžios veikla prasminga tik tuo atveju, jei ja įgyvendinamas teisingumas[35]. Kad teisingumo vykdymas yra esminis teisminės valdžios požymis patvirtina ir aukščiau atlikta teisminės valdžios sampratos analizė. Todėl siekiant suvokti realią teisminės valdžios reikšmę visuomenėje, reikia atskleisti ką reiškia formuluotė „vykdyti teisingumą“. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: „<...> teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves“[36]. O pasak doc. dr. Haroldo Šinkūno, „<..> vykdydama teisingumą ir priimdama konkretaus individo teises ir interesus liečiančius sprendimus, teisminė valdžia privalo saugoti ir ginti kiekvieno asmens teises ir teisėtus interesus“[37]. Taigi, akivaizdu, kad teisingumo vykdymas tiek Konstitucinio Teismo oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje, tiek teisės moksle siejamas su asmens teisių ir laisvių apsauga, o tai reiškia, kad teisminės valdžios paskirtis valstybėje - saugoti asmens teises ir laisves.

Pažymėtina, kad teisminė valdžia nuo kitų valstybės valdžių skiriasi ne tik tuo, kad jai Tauta patikėjo išskirtinę teisingumo vykdymo (arba kitaip asmens teisių ir laisvių apsaugos) funkciją, bet ir tuo, kad teisminė valdžia yra vienintelė formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu. Taip yra todėl, kad tik profesiniu pagrindu formuojama teisminė valdžia gali būti tinkamu asmens teisių ir laisvių apsaugos garantu. Paminėtina, kad netiesiogiai apie tai jau buvo kalbama tarpukario Lietuvos

[32] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[33] Vladas Mačys, *Civilinio proceso paskaitos* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas, 1924), 41.
[34] Egidijus Jarašiūnas, “Teisminės valdžios funkcionavimo apsaugos problemos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.“ Iš *Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas*, Egidijus Jarašiūnas (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003), 237.
[35] Egidijus Jarašiūnas, “Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas),“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija*, Egidijus Jarašiūnas, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007), 296.
[36] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
[37] Haroldas Šinkūnas, “Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje,“ *Teisė* 49 (2003):112, http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LTLDB0001:J.04~2003~1367189705093/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

teisės doktrinoje, „įstatymų taikymas gyvenimo atsitikimams yra sunkus ir didelis darbas <...> Tokiam proto darbui teisėjas turi būti pasiruošęs ir išsilavinęs teisės mokslo srity“[38]. Tai patvirtino ir Konstitucinis Teismas 2008 vasario 20 d. nutarime konstatavęs, kad: „<...> asmenims, siekiantiems būti teisėjais <...> turi būti keliami kuo didžiausi profesinės kvalifikacijos, taip pat ir teisinio išsilavinimo reikalavimai; jeigu tokie aukščiausi profesinės kvalifikacijos, teisinio išsilavinimo reikalavimai pretendentams į teisėjus nebūtų keliami, būtų sudarytos prielaidos teismų darbui tapti mažiau efektyviam ir suprastėti jo kokybei, pažeisti asmens teises, laisves, teisėtus interesus, įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes <...>“[39].

Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad teisinėje bei politikos mokslų literatūroje teisminė valdžia dažnai įvardijama kaip trečioji valdžia. Nors teisminė valdžia vienintelė iš valstybės valdžių yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu, tačiau tai nereiškia, kad teisminė valdžia yra menkesnė už įstatymų leidžiamąją ar vykdomąją valdžias. Tai patvirtina valdžių padalijimo teorija, pagal kurią, kaip jau minėta, visos valdžios yra lygios, bendradarbiaujančios, vieną kitą atsveriančios ir papildančios[40]. Anot Konstitucinio Teismo, „Teismų – jurisdikcinių institucijų – vykdoma teisminė valdžia, kaip ir įstatymų leidžiamoji bei vykdomoji valdžios, yra visavertė valstybės valdžia, viena iš Konstitucijoje įtvirtintų valstybės valdžių“[41]. Prof. dr. Egidijus Jarašiūnas taip pat yra pažymėjęs: „Nors teisminė valdžia specifinė, ji lygiavertė kitoms valdžioms, kitokia, bet lygiavertė“[42]. Autorės nuomone, teisminės valdžios, kaip trečiosios valdžios, apibūdinimą lemia tik tai valdžių padalijimo principo loginis nuoseklumas: įstatymų leidžiamosios valdžios funkcija – įstatymų leidyba, vykdomosios valdžios – vykdyti įstatymus, o teisminės valdžios – teisingumo vykdymas, nagrinėjant bylas pagal teisę, kurios sudėtine dalimi neabejotinai yra įstatymai. Taigi, nepaisant to, kad teisminė valdžia vienintelė iš valdžių formuojama profesiniu pagrindu ir dažnai įvardijama kaip trečioji valdžia, ji yra visavertė ir lygiavertė įstatymų leidžiamajai bei vykdomajai valdžioms.

Vadovaujantis aukščiausiąja teise ir teisės doktrina, darytina išvada, kad tiksliausia teisminės valdžios samprata turi apimti ne tik institucinį, funkcinį, procesinį aspektus, bet ir nepriklausomumo bei formavimo profesiniu pagrindu aspektus, nes be pastarųjų teisminė valdžia negalėtų efektyviai vykdyti jai Tautos patikėtos funkcijos. Taigi, anot autorės, teisminė valdžia – tai valstybės valdžia,

---

[38] Vladas Mačys, *Civilinio proceso paskaitos* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas, 1924), 40-41.

[39] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas “Dėl teisėjų kvalifikacinių reikalavimų“,“ *Valstybės žinios,* 23(852) (2008).

[40] Onutė Buišienė, “Valstybės valdžių ir valstybės institucijų sistemų konstituciniai pagrindai,“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Onutė Buišienė, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 522.

[41] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimas “Dėl civilinio rašytinio proceso“,“ *Valstybės žinios,* 142(7341) (2012).

[42] Egidijus Jarašiūnas, “Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas),“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija*, Egidijus Jarašiūnas, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007), 298-299.

kurią įgyvendina profesiniu pagrindu formuojami nepriklausomi teismai, vykdydami teisingumą, įstatyme nustatyto proceso tvarka.

1.3. Teisminės valdžios sistema

Pažymėtina, kad siekiant šio baigiamojo darbo tikslo yra reikalinga išsamesnė Lietuvos teisminės valdžios sampratos institucinio aspekto analizė, kuri ir bus atliekama šiame poskyryje.

Kaip jau minėta, teisminė valdžia institucine prasme yra tiesiog teismas (Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalis). Tačiau Konstitucijos VIII skirsnio pavadinimas „Konstitucinis Teismas“, Konstitucijos 111 straipsnyje minimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų teismai, apylinkių teismai bei specializuoti teismai įrodo, kad Lietuvos Respublikoje teisminę valdžią įgyvendina ne vienas teismas, bet teismų visuma. O teisinėje literatūroje visuma valstybėje veikiančių teismų, kuriuos sieja bendri teisminei valdžiai keliami tikslai ir uždaviniai bei teismų veiklos ir organizavimo principai vadinama teisminės valdžios sistema[43].

Šiame kontekste primintina, kad Lietuvoje daugiau nei dešimtmetį, t. y. nuo 1992 m. spalio 25 d. iki 2003 m. kovo 20 d. prokurorai taip pat buvo laikomi teisminės valdžios sudedamąja dalimi. Prokurorus teisminės valdžios sudedamąja dalimi pripažino Konstitucinis Teismas, tokią išvadą grįsdamas tuo, kad prokurorų funkcijos yra įtvirtintos Konstitucijos IX skirsnyje „Teismas“, tačiau čia pat pažymėjo, kad tai nereiškia, jog prokurorai gali vykdyti teisingumą[44]. Tokia Konstitucinio Teismo doktrina buvo kritikuotina, nes apie instituto prigimtį buvo sprendžiama ne iš nuostatų turinio, bet jų vietos Konstitucijoje. Be abejo, tokiai Konstitucinio Teismo išvadai įtakos turėjo ir tai, kad prokuroras kaip ir teismas, vykdydamas savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo. Prokurorų statusas pasikeitė 2003 m. kovo 20 d., kai įsigaliojo nauja Konstitucijos 118 straipsnio, įtvirtinančio prokuroro konstitucinį institutą, redakcija. Pažymėtina, kad Konstitucijos 118 straipsnis iš esmės nebuvo pakeistas, tik papildytas: įtvirtinta nauja konstitucinė institucija - Lietuvos Respublikos prokuratūra, kurią sudaro Generalinė prokuratūra ir teritorinės prokuratūros, taip pat nauja pareigybė - Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras ir nustatyta šio pareigūno skyrimo bei atleidimo tvarka. Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 13 d. nutarime konstatavo, kad „Pasikeitus prokuroro konstituciniam institutui, jau negalima remtis ankstesne Konstitucijos 118 straipsnio redakcija pagrįstos konstitucinės doktrinos teiginiu, kad prokurorai yra teisminės valdžios sudedamoji dalis; Lietuvos Respublikos prokuratūra – tai centralizuota, specifinius valdingus įgaliojimus turinti valstybės institucija, ji nepriskiriama Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje nurodytoms valstybės valdžią

[43] Egidijus Kūris ir Elena Masnevaitė, “Teisminės valdžios sistema,“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis,* Egidijus Kūris, et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 57.
[44] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas “Dėl prokurorinės priežiūros civiliniame procese“,“ *Valstybės žinios*, 13(221) (1994).

vykdančioms institucijoms; ji nėra teisminės valdžios sudedamoji dalis“[45]. Taigi, dabar prokuratūra yra visiškai savarankiška institucija, nepriskiriama nei teisminei nei kitai valstybės valdžiai.

Pagal esamą teisinį reguliavimą Lietuvos teisminės valdžios sistemą sudaro kelios teismų sistemos. Tai patvirtinta ir dabartinė Konstitucinio Teismo jurisprudencija: „Teismai pagal Konstituciją Lietuvoje vykdantys teisminę valdžią, priskirtini ne vienai, bet dviem arba (jeigu tai, paisant Konstitucijos, yra nustatyta atitinkamuose įstatymuose) daugiau teismų sistemų. Šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos: 1) Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę (Konstituciniam Teismui, be kitų Konstitucijos nuostatų (taip pat ir tų, kurios yra skirtos apskritai teisminei valdžiai ir teisėjams) yra skirtas atskiras (VIII) Konstitucijos skirsnis); 2) Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; 3) pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai – šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų, būtent administracinių, sistema, kurią sudaro Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai“[46]. Pažymėtina, kad Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalies nuostata įstatymų leidėjui suteikia plačią diskrecijos teisę teismų sistemų skaičių keisti, atsisakant administracinių teismų arba sukuriant kitos rūšies specializuotus teismus (pavyzdžiui, darbo, mokesčių). Pastarąja savo teise įstatymų leidėjas naudojasi ir teisminės valdžios sistema kito jau ne kartą. 1994 – 1998 m. Lietuvoje veikė Ūkinis teismas, kurio paskirtis buvo nagrinėti iš komercinės veiklos kylančius ūkinius santykius, tačiau jo veikla nepasiteisino ir jis buvo panaikintas, o nuo 1999 m. gegužės 1 d. Lietuvoje pradėjo veikti administracinių teismų sistema[47]. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, ką pabrėžė Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje: „<...> įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali sukurti tokios pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemos ar (jeigu bylų, kurioms nagrinėti sukuriami atskiri specializuoti teismai, kategorijų būtų ne viena) sistemų, kuri (kurios) iš esmės pakeistų Konstitucijoje imperatyviai nustatytą bendrosios kompetencijos teismų sistemą, perimtų daugumą bendrosios kompetencijos teismų sistemos funkcijų“[48]. Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvoje visada veiks bent dvi teismų sistemos: Konstitucinis Teismas ir bendrosios kompetencijos teismų sistema, o specializuotų teismų sistemų atsiradimas priklausys nuo įstatymų leidėjo valios.

---

[45] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas “Dėl Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įgaliojimų“,“ *Valstybės žinios*, 81(2903) (2004).

[46] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas “Dėl teisėjų valstybinių pensijų“,“ *Valstybės žinios*, 134(6860) (2010).

[47] Milda Vainiutė, Indrė Kavoliūnienė ir Dainius Kenstavičius, “Teisminės valdžios konstituciniai pagrindai,“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Milda Vainiutė, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 693.

[48] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas “Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo“,“ *Valstybės žinios,* 36(1292) (2006).

Atskleista teisminės valdžios sistema leidžia daryti išvadą, kad pagal šiuo metu egzistuojantį teisinį reguliavimą teisminė valdžia institucine prasme apima Konstitucinį Teismą, bendrosios kompetencijos ir administracinius teismus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucinio Teismo formavimo tvarka iš esmės skiriasi nuo bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų formavimo tvarkos. Be to skirtingai nei bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų formavimo tvarka, Konstitucinio Teismo formavimo tvarka, yra reglamentuota ne Konstitucijos IX skirsnyje, bet Konstitucijos VIII skirsnyje. Būtent dėl šių aplinkybių bei ribotos baigiamojo darbo apimties toliau šiame darbe bus tiriamas tik dviejų Lietuvos teismų sistemų – bendrosios kompetencijos ir specializuotų, šiuo metu administracinių, teismų formavimas, paliekant Konstitucinio Teismo formavimo ypatumus kito mokslinio darbo analizei.

2. TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PRINCIPAI

2.1. Teisminės valdžios formavimo principų sąvoka

Sąvoką „teisminės valdžios formavimo principai“ sudaro trys elementai – teisminė valdžia, formavimas ir principai. Kaip jau išsiaiškinta, teisminė valdžia institucine prasme – tai teismai. Formavimas – tai sudarymas. Apjungti du pirmieji elementai „teisminės valdžios formavimas“ tiesiog rodo sritį, kurioje vartojamas žodis „principai“. Principas (lot. *principium*) - tai pradžia, pagrindas. Taigi, teisminės valdžios formavimo principai – tai, kas yra teismų sudarymo pagrindas arba, kitaip, pamatiniai teismų sudarymo dėsniai. Teisminės valdžios formavimo principai – tai lyg tam tikros gairės, tam tikri teisiniai standartai, kuriais vadovaujantis įstatymų leidėjas turi reglamentuoti teisminės valdžios formavimo tvarką. Kitaip tariant, nustatyta teisminės valdžios formavimo tvarka turi nepažeisti teisminės valdžios formavimo principų. Teisinėje literatūroje teigiama, kad: „<...> teisės principai yra imperatyvūs: jie brėžia elgesio ribas, kurių nevalia peržengti. Šių ribų peržengimas, nukrypimas nuo teisės principų visuomet yra teisinio reguliavimo nenuoseklumo, prieštaringumo požymis ir duoda pagrindą kritikuoti atitinkamus teisės aktus <...>. Teisės principuose slypi teisinio reglamentavimo kritikos potencija. Principų išmanymas leidžia vertinti teisę <...>“[49]. Ne išimtis ir teisminės valdžios formavimo principai, nes tik atskleidus juos, bus galima objektyviai įvertinti esamą Lietuvos teisminės valdžios formavimo teisinį reglamentavimą. Kadangi Lietuva, kaip demokratinė valstybė, yra jauna, tai visų pirma, apžvelgtini iš tarptautinės teisės nuostatų ir gilesnes demokratines tradicijas turinčių užsienio šalių konstitucinių nuostatų išplaukiantys teisminės valdžios formavimo principai. Formuluotė „išplaukiantys“ vartojama pabrėžti, kad teisminės valdžios formavimo principai tiesiogiai nėra minimi nei tarptautiniuose, nei nacionaliniuose teisės aktuose. Teisminės valdžios formavimo principai yra išvedami iš tų teisės aktų nuostatų, kuriose atsispindi esminiai teisminės valdžios požymiai.

2.2. Teisminės valdžios formavimo principai tarptautinėje teisėje

Visų pirma, analizuotini tarptautinės teisės šaltiniai, nes pastarieji paprastai nubrėžia gaires nacionalinės teisės šaltiniams. Kadangi anksčiau teismo vaidmuo valstybėje buvo suprantamas kiek siauriau nei dabar, t. y. buvo siejamas tik su žmogaus, o ne asmens teisių ir laisvių apsauga, todėl teisminės valdžios formavimo principų ištakų ar užuomazgų paiešką reikia pradėti nuo tarptautinių dokumentų, skirtų žmogaus teisių ir laisvių apsaugai. 1948 m. gruodžio 10 d. Jungtinių Tautų

[49] Ernestas Spruogis ir Darijus Beinoravičius, “Teisės šaltiniai. Teisės principai,“ Iš *Teisės teorijos įvadas: vadovėlis,* Ernestas Spruogis, et al. (Vilnius: Leidykla MES, 2010), 194.

Generalinė Asamblėja priėmė ir paskelbė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, kurios 10 straipsnyje yra įtvirtinta, kad „kiekvienas turi visiškai lygią teisę, kad, nustatant jo teises ir pareigas ir jam pareiškus baudžiamąjį kaltinimą, jo bylą teisingai ir viešai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas“[50]. 1950 m. lapkričio 4 d. Europos Taryba priėmė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, kurios 6 straipsnis numato, kad „nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo“[51]. Pažymėtina, kad iš esmės tokia pati teisė yra įtvirtinta ir 2000 m. gruodžio 7 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 staipsnio 2 dalyje: „kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas“[52]. Šios tarptautinių dokumentų nuostatos atskleidžia, kad teismas turi būti nepriklausomas ir nešališkas tam, kad taptų efektyviu asmens teisių ir laisvių apsaugos garantu. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio formuluotė „kad byla būtų nagrinėjama pagal įstatymą“ leidžia tam tikra apimtimi atskleisti teismo nepriklausomumo ir nešališkumo sampratą, nes ji reiškia, ne tik tai, kad byla turi būti nagrinėjama pagal iš anksto įstatyme nustatytas proceso taisykles, bet ir tai, kad nepriklausomu ir nešališku teismu yra pripažįstamas tik toks teismas, kuris bylą sprendžia vadovaudamasis vien tik įstatymu. Taigi, jau šios, visų pirma, žmogaus teisių apsaugai skirtos nuostatos suponuoja, kad teisminės valdžios formavimo tvarka turi užtikrinti nepriklausomų ir nešališkų teismų, t. y. tokių teismų, kurie bylas nagrinėja vien tik pagal įstatymą, sudarymą.

Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja, atsižvelgdama į tai, kad teismų nepriklausomumas – tai būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga, 1985 m. spalio 29 d. rezoliucija Nr. 40/32 ir 1985 m. gruodžio 13 d. rezoliucija Nr. 40/146 patvirtino rekomendacinę galią turinčius, tačiau pasauliniu mastu gerai žinomus Pagrindinius teismų nepriklausomumo principus. Kadangi teismų nepriklausomumui neabejotinai turi įtakos ir teismų formavimo tvarka, tai minėtame teisės šaltinyje egzistuoja kelios nuostatos, reglamentuojančios kaip užtikrinti teismų nepriklausomumą teisminės valdžios formavimo procese. Tai 10 punktas, nurodantis, kad asmenys, atrinkti į teisėjo pareigas, turi būti dori, išklausę atitinkamus mokymus arba turintys reikiamą kvalifikaciją teisės srityje, ir 13 punktas, įtvirtinantis, kad teisėjų karjeros sistema turėtų būti grindžiama objektyviais faktoriais, ypač pretendentų sugebėjimais, sąžiningumu ir patirtimi[53]. Vadovaujantis minėtomis nuostatomis, darytina išvada, kad teisminės valdžios formavimo procesas turi būti grįstas tik objektyviais kriterijais, o

[50] “Visuotinė žmogaus teisių deklaracija,“ *Valstybės žinios,* 68(2497) (2006).
[51] “Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ *Valstybės žinios*, 40(987) (1995).
[52] Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija, *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija* (Briuselis, 2000), http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0391.01.LIT
[53] General Assembly of the United Nations, *Basic Principles on the Independence of the Judiciary* (Milan, 1985), http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx

teisėjais gali būti tik atitinkamas žinias teisės srityje turintys asmenys. Suprantama, kad tik atitinkamą profesinį pasirengimą ir patirtį turintis žmogus gali tinkamai vykdyti teisingumą ir nesukelti grėsmės žmogaus teisių ir laisvių apsaugai. Be to aukšta asmens kvalifikacija dažnai turi teigiamos įtakos žmogaus moralei, nuo kurios iš esmės ir priklauso teisėjo nepriklausomumas. Vadinasi, pagal Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos patvirtintus Pagrindinius teismų nepriklausomumo principus, tam, kad teisėjų korpuso formavimo tvarka nepažeistų teismų nepriklausomumo principo, ji turi būti grįsta profesiniu pagrindu.

1998 m. Europos chartija dėl teisėjų statuso (toliau – Chartija) – tai taip pat neprivalomo pobūdžio, tačiau Europos kontinente gerai žinomas Europos Tarybos priimtas tarptautinis dokumentas, kuriame kiek plačiau ir detaliau nei aukščiau nagrinėtame dokumente yra nustatoma kaip turėtų būti formuojama teisminė valdžia demokratinėse valstybėse, siekiant veiksmingos asmens teisių ir laisvių apsaugos. Visų pirma, atkreiptinas dėmesys į Chartijos 1.3. punktą, įtvirtinantį, kad sprendimo dėl teisėjų atrankos, skyrimo, karjeros ar atleidimo iš pareigų specifika lemia nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios nepriklausomos institucijos, kurios bent pusę visų narių sudaro teisėjai, renkami kolegų vadovaujantis plačiausiu teisėjų atstovavimo principu, dalyvavimą[54]. Pastebėtina, kad tiek teisėjų atranka, tiek skyrimas, tiek karjera ar atleidimas iš pareigų turi įtakos teisminės valdžios sudėčiai, o tai reiškia, kad šias procedūras galima pavadinti tiesiog teisminės valdžios formavimu. Vadinasi, teisminės valdžios formavime turi dalyvauti nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios nepriklausoma institucija, kurios bent pusę narių sudarytų pačių teisėjų renkami teisėjai. Kitaip tariant, teisėjų dalyvavimas teisminės valdžios formavime yra tam tikras teismų nepriklausomumo garantas. Chartijos 3.1. ir 4.1 punktuose išskirtos galimos nepriklausomos institucijos dalyvavimo skiriant arba paaukštinant teisėją formos: pirma, sprendimą dėl teisėjo paskyrimo ar paaukštinimo priima nepriklausoma institucija; antra, sprendimas dėl teisėjo paskyrimo ar paaukštinimo priimamas vadovaujantis nepriklausomos institucijos siūlymu arba rekomendacija; trečia, sprendimas dėl teisėjo paskyrimo ar paaukštinimo priimamas tik nepriklausomai institucijai pritarus; ketvirta, sprendimas dėl teisėjo paskyrimo ar paaukštinimo priimamas atsižvelgus į nepriklausomos institucijos nuomonę[55]. Žinoma, efektyviausiu teisminės valdžios nepriklausomumo garantu nepriklausoma institucija tampa tada, kai jai patikėta pačiai priimti sprendimus dėl teisėjo paskyrimo ar paaukštinimo. Tai patvirtina ir Europos Tarybos 2010 m. lapkričio 17 d. rekomendacijos Nr. (2010) 12 „Dėl teisėjų: nepriklausomumas, veiksmingumas ir atsakomybė“ (toliau – Rekomendacija) 46 ir 47 punktų nuostatos, kurios numato, kad teisėjų skyrimo ir karjeros klausimus turi spręsti nuo vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžių nepriklausoma institucija, kurios mažiausiai pusę narių turi sudaryti teisėjai, o jeigu visgi teisėjų atrankos ir karjeros

[54] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf
[55] Ten pat.

klausimus sprendžia valstybės vadovas, Vyriausybė ar įstatymų leidėjas, šioje procedūroje, teikdama rekomendaciją ar išsakydama nuomonę turi dalyvauti, nepriklausoma ir kompetentinga teisminės valdžios institucija[56]. Atkreiptinas dėmesys ir į Chartijos 2 skyriaus nuostatas, pagal kurias pretendentai į teisėjus turi turėti atitinkamą kvalifikaciją ir patirtį, o pretendentų atranka turi būti grindžiama jų gebėjimu savarankiškai ir nešališkai spręsti teisinius klausimus[57]. Be to pagal Chartijos 4.1 punktą, teisėjai gali būti paaukštinami atsižvelgiant tik į teisėjo darbo nuopelnus, įvertinus vieno ar kelių teisėjų objektyvią nuomonę apie ketinamą paaukštinti teisėją[58]. Rekomendacijos 44 punktas numato, kad sprendimai dėl teisėjų paskyrimo ar paaukštinimo gali būti priimami tik remiantis iš anksto nustatytais objektyviai kriterijais, tokiais kaip kvalifikacija, įgūdžiai, patirtis[59]. Šios nuostatos suponuoja, kad teisėjų korpusas turi būti formuojamas vadovaujantis profesiniu pagrindu. Suprantama, kad pretendento kvalifikaciją tinkamai gali įvertinti tik teisinį išsilavinimą turintys žmonės, todėl teisėjų, t. y. aukštą kvalifikaciją turinčių asmenų, dalyvavimas pretendentų atrankoje užtikrina, kad teisminė valdžia bus formuojama profesiniu pagrindu. Taigi, Europos Taryba, siekdama efektyvesnės asmens teisių apsaugos, siūlo į teisminės valdžios formavimo procesą įtraukti nepriklausomą instituciją, kurios bent pusė narių būtų teisėjai. Tokios nepriklausomos ir profesionalios institucijos dalyvavimas teisminės valdžios formavimo procese taptų teismų nepriklausomumo garantu.

Apibendrinus išanalizuotas tarptautinių teisės aktų nuostatas, darytina išvada, kad teismų nepriklausomumą formuojant teisminę valdžią gali garantuoti profesinis teisminės valdžios formavimo pagrindo principas. Būtent teismų nepriklausomumo principas suponuoja tai, kad teisminė valdžia turi būti formuojama profesiniu pagrindu. Taigi, teisminės valdžios formavimo tvarka turi būti grįsta tarpusavyje susijusiais teismų nepriklausomumo principu ir teismų formavimo profesiniu pagrindu principu.

2.3. Užsienio valstybių teisminės valdžios formavimo principai

Apžvelgus pagrindinių tarptautinių teisės šaltinių nuostatas, galima pereiti prie nacionalinių teisės šaltinių analizės. Kadangi demokratinėse valstybėse aukščiausios galios nacionalinės teisės aktu yra pripažįstama konstitucija, kuri „nustato valstybės valdžios organizavimo, funkcionavimo

[56] The Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities* (Strasbourg, 2010), https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137
[57] Ten pat.
[58] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf
[59] The Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities* (Strasbourg, 2010), https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137

pagrindus bei asmens ir valstybės santykius“[60], tai būtent iš demokratinių teisinių valstybių konstitucinių nuostatų turėtų išplaukti pagrindiniai teisminės valdžios formavimo principai. Tai patvirtina ir Chartijos 1.2. punktas, pagal kurį kiekvienoje Europos valstybėje pagrindiniai teisėjų statuso principai yra išdėstyti aukščiausios galios nacionalinės teisės aktuose, o jų nuostatos – įstatymuose[61].

Demokratinės teisinės valstybės egzistavimas be nepriklausomų teismų nėra įmanomas, nes tik nepriklausomi teismai gali tinkamai vykdyti teisingumą ir tapti efektyviu asmens teisių ir laisvių apsaugos garantu, todėl teismų nepriklausomumas yra kiekvienos demokratinės valstybės konstitucijos principas. Tai įrodo tiek gilias demokratines tradicijas turinčių šalių konstitucinės nuostatos – 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 64 straipsnio 1 dalis: „Respublikos Prezidentas yra teisminės valdžios nepriklausomumo garantas“[62]; 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo 97 straipsnio 1 dalis: „teisėjai yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo“[63]; 1953 m. Danijos Konstitucinio Akto 62 paragrafas: „teisminė valdžia turi būti nepriklausoma“[64]; 1978 m. Ispanijos Konstitucijos 117 straipsnis: „vykdydami teisingumą teismai yra nepriklausomi, nekeičiami ir klauso tik įstatymo“[65]; tiek naujų demokratinių valstybių konstitucinės nuostatos – 1992 m. Estijos Respublikos Konstitucijos 146 straipsnis: „teismai yra nepriklausomi ir savo veikloje remiasi Konstitucija ir įstatymais“[66]; 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijos 178 straipsnis: „teisėjai, vykdydami savo pareigas, yra nepriklausomi ir klauso tik Konstitucijos ir įstatymų“[67]; 1991 m. atnaujintos Latvijos Respublikos Konstitucijos 83 straipsnis: „teisėjas yra nepriklausomas ir vadovaujasi tik įstatymais“[68]. Latvijos Konstitucijos Teismas, aiškindamas teisėjo nepriklausomumo principą, 2003 m. vasario 4 d. sprendime yra konstatavęs, kad aiškindamas ir taikydamas įstatymą, teisėjas vadovaujasi tik savo sąmone, kurią lemia teisėjo profesinės žinios ir įsitikinimai, teisinių ir visuomeninių procesų suvokimas, kultūra, pilietinė pozicija ir kiti veiksniai[69]. Pažymėtina, kad ne visada teisminės valdžios nepriklausomumo principas būna tiesiogiai išreikštas konstitucijos nuostatose, kartais jis tiesiog yra išvedamas iš konstitucijos visumos. Bet tai nekeičia to, kad teisminės valdžios nepriklausomumo principas išlieka esminiu bet kokios demokratinės konstitucijos bruožu, užtikrinančiu valdžių padalijimą, teisės viršenybę bei

[60] Darius Butvilavičius, “Konstitucijos teorijos pagrindai,“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Darius Butvilavičius, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 28.
[61] The Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities* (Strasbourg, 2010), https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137
[62] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 23.
[63] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 79.
[64] Gediminas Mesonis, “Danijos Karalystės konstitucinė sąranga,“ Iš *Konstitucinio reguliavimo įvairovė: kolektyvinė monografija,* Gediminas Mesonis, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006), 131.
[65] Elena Vaitiekienė, “Ispanijos konstitucinės santvarkos bruožai,“ Iš *Lyginamoji konstitucinė teisė*, Elena Vaitiekienė ir Gediminas Mesonis (Vilnius: Justitia, 2011), 315.
[66] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 192.
[67] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 250.
[68] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 207.
[69] *Judgments of the Constitutional Court of the Republic of Latvia* (Riga: Tiesu namu agentūra, 2004), 333 – 342.

žmogaus teises[70]. Remiantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad nepriklausomumas yra būtinas teismų požymis, todėl teisminės valdžios formavimo tvarka turi užtikrinti ne bet kokių, bet tik nepriklausomų teismų suformavimą. O tai reiškia, kad teismų nepriklausomumo principas yra ne tik pagrindinis visų demokratinių teisinių valstybių principas, bet taip pat ir teisminės valdžios formavimo principas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš aukščiau minėtų įvairių valstybių konstitucinių nuostatų išplaukia ir teisminės valdžios nepriklausomumo užtikrinimo priemonė – tai bylų nagrinėjamas vadovaujantis tik Konstitucija ir įstatymais. Kadangi Konstitucija ir įstatymai yra teisės aktai, o teisės aktuose yra nustatomos pagrindinės elgesio visuomenėje taisyklės, kurių visuma ir sudaro teisę, tai darytina išvada, kad teismai turi vykdyti teisingumą vadovaudamiesi vien tik teise. Žinoma, teisė – tai ne tik Konstitucija ir įstatymai, pagrindinės elgesio taisyklės yra įtvirtintos ir kituose teisės šaltiniuose, pavyzdžiui, tarptautinėse sutartyse, poįstatyminiuose teisės aktuose ir net teisės principuose, todėl minėtose konstitucinėse nuostatose naudojamos sąvokos „Konstitucija“ ir „įstatymai“ šiame kontekste turėtų būti aiškinamos plačiau, lyg nuoroda į teisę. Kitaip, būtų panaikinama galimybė savo teises teisme apginti tiems asmenims, kurių ginčai kilo iš Konstitucijoje ir įstatymuose nesureguliuotų teisinių santykių. Anot Izraelio teisininko Aharon Barak, teisėjo šeimininkė yra teisė, o teisėjo nepriklausomumas reiškia, kad teisėjas neturi jokių kitų autoritetų, išskyrus teisę[71]. Pažymėtina, kad tam, jog teisėjai galėtų nagrinėti bylas remdamiesi vien tik teise, jie turi puikiai išmanyti teisę, nes tam tikras žinių trūkumas, sprendžiant bylą, juos visada privers ieškoti aplinkinių asmenų pagalbos, o tai prives prie teismo nepriklausomumo principo pažeidimo. Tai reiškia, kad teisėjais turėtų tapti tik labai aukštos profesinės kvalifikacijos asmenys. Kitaip tariant, teisminės valdžios formavimo tvarka turi užtikrinti, jog teisminė valdžia būtų formuojama profesiniu pagrindu.

Teisminė valdžia gali būti formuojama dviem skirtingais būdais, t. y. teisėjai gali būti renkami arba skiriami. Pastarasis teisminės valdžios formavimo būdas yra pats populiariausias tarp demokratinių teisinių valstybių. Tai patvirtina 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 65 straipsnio 5 dalis: „Aukščiausiosios magistrantūros tarybos kolegija, turinti kompetenciją spręsti dėl teisėjų, teikia siūlymus dėl Kasacinio teismo teisėjų, Apeliacinio Teismo pirmojo pirmininko, dėl aukštesnės instancijos teismų pirmininkų *skyrimo*. Kiti teisėjai *skiriami* atsižvelgiant į jos išvadą“[72]; 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo 95 straipsnio 2 dalis: „dėl teisėjų *skyrimo* <...> sprendžia už atitinkamą sritį atsakingas federalinis ministras kartu su teisėjų rinkimo komisija <...>“[73]; 1991 m. atnaujintos Latvijos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnis, kuriame

[70] Aharon Barak, *The judge in a democracy* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006), 76.
[71] Aharon Barak, *The judge in a democracy* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006), 78.
[72] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 24.
[73] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 78.

įtvirtinta, kad parlamentas *skiria* teisėjus[74]; 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijos 179 straipsnis, numatantis, kad teisėjus *skiria* Respublikos prezidentas[75]; 1992 m. Estijos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio 3 ir 4 dalys, įtvirtinančios, kad Aukščiausiojo Teismo teisėjus *skiria* parlamentas, Aukščiausiojo Teismo pirmininko teikimu, o kitus teisėjus *skiria* Respublikos Prezidentas, Aukščiausiojo teismo teikimu[76]. Tai, kad teisėjų skyrimas yra patikėtas ministrui, prezidentui ar parlamentui, reiškia, kad teisminės valdžios formavimas demokratinėse teisinėse valstybėse yra sutelktas politinių institucijų rankose.

Pagal jau šiame darbe minėtos Rekomendacijos 47 punktą, kai teisėjų skyrimo klausimus sprendžia politikai, tai šioje procedūroje, teikdama rekomendaciją ar išsakydama nuomonę, turi dalyvauti nepriklausoma ir kompetentinga institucija, kurios ne mažiau nei pusę narių sudarytų pačių teisėjų renkami teisėjai[77]. Nepaisant to, doc. dr. Haroldas Šinkūnas yra pažymėjęs, kad tokia nepriklausoma teisminės valdžios institucija įsteigta ne visose Europos Tarybai priklausančiose valstybėse. Pavyzdžiui, tokios institucijos nėra įsteigusi Austrija, Čekija, Latvija, Suomija, Vokietija. Šiose valstybėse plačius įgaliojimus, formuojant teisminę valdžią, turi vykdomoji valdžia, pirmiausia – teisingumo ministras. O kitose valstybėse nors ir yra įsteigtos tam tikros teisminės valdžios institucijos, tačiau retai jas formuoja patys teisėjai (taip yra tik Lietuvoje ir Kipre), dažniausiai tai daro vykdomoji valdžia (taip yra, pvz., Danijoje, Švedijoje).[78]

O anot prof. habil. dr. Valentino Mikelėno, kai teisėjai yra skiriami politinio proceso tvarka, labai svarbu užtikrinti įvairių valdžios šakų pusiausvyrą[79]. Iš esmės valdžios šakų pusiausvyra yra reikalinga tam, kad teisminės valdžios formavimas nebūtų sutelktas vienos valdžios rankose ir nebūtų pažeidžiamas valdžių padalijimo principas, kuris yra pagrindinis demokratinės valstybės valdžios organizavimo principas. Dažniausiai ne kiekvienoje demokratinės valstybės konstitucijoje taip, kaip, pavyzdžiui, Estijos Respublikos Konstitucijoje, yra tiesiogiai įtvirtinta valdžių pusiausvyra teisminės valdžios formavimo procese. Paprastai valdžių pusiausvyros būtinumas teisminės valdžios formavimo procese yra išvedamas iš konstitucijos visumos. Tai, kad valdžių pusiausvyros principo yra laikomasi formuojant teisminę valdžią įrodo įstatymuose ir kituose teisės aktuose reglamentuota teisminės valdžios formavimo tvarka. Pavyzdžiui, Latvijoje, įstatyme „Dėl teisminės valdžios“ yra nustatyta, kad kandidatus į rajonų (miestų), apygardos teismų teisėjus Saeimai (parlamentui) siūlo teisingumo ministras remdamasis teisėjų kvalifikacinės kolegijos išvada, o kandidatus į Aukščiausiojo Teismo teisėjus Saeimai siūlo Aukščiausiojo Teismo pirmininkas remdamasis Teisėjų

[74] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 207.
[75] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 250.
[76] *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 192.
[77] The Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities* (Strasbourg, 2010), https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137
[78] Haroldas Šinkūnas, "Apie teisėjų nepriklausomumą, veiksmingumą ir atsakomybę," Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai,* Haroldas Šinkūnas, et al. (Klaipėda: UAB „Druka“, 2012), 126.
[79] Valentinas Mikelėnas, "Kokių teismų reikia Lietuvai?“ *JUSTITIA,* 3(61) (2006): 5.

kvalifikacinės kolegijos išvada[80]. Tai reiškia, kad teisingumo ministro (vykdomosios valdžios) diskrecijos teisę parinkti kandidatą į miestų ir apygardos teismų teisėjus riboja Saeimos (įstatymų leidžiamosios valdžios) galia atmesti teisingumo ministro siūlomą kandidatą ir Aukščiausiojo Teismo pirmininko (teisminės valdžios) diskrecijos teisę parinkti kandidatą į Aukščiausiojo Teismo teisėjus riboja Saeimos (įstatymų leidžiamosios valdžios) galia atmesti Aukščiausiojo Teismo pirmininko siūlomą kandidatą. Tokia pati valdžių pusiausvyra yra garantuojama ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, skiriant federalinių teismų teisėjus – plačią Prezidento (vykdomosios valdžios) diskreciją parenkant teisėjus riboja Senato (įstatymų leidžiamosios valdžios) galia atmesti Prezidento siūlomą kandidatą[81].

Taigi, atlikus skirtingų demokratinių teisinių valstybių konstitucinių nuostatų analizę, yra darytina išvada, kad demokratinei teisinei valstybei yra būdingi šie pagrindiniai teisminės valdžios formavimo principai - tai teismo nepriklausomumo principas, teismų formavimo profesiniu pagrindu principas ir valdžių pusiausvyros principas.

2.4. Lietuvos teisminės valdžios formavimo principai

Lietuva taip pat yra demokratinė teisinė valstybė, todėl jos teisminės valdžios formavimo principai iš esmės turėtų sutapti su analizuotų užsienio valstybių teisminės valdžios formavimo principais. Ar taip yra iš tiesų, bus galima atsakyti tik išanalizavus Lietuvos Respublikos Konstitucijos, kuri yra Lietuvos teisės sistemos branduolys[82], nuostatas.

Lietuvos tauta, 1992 m. spalio 25 d. referendumu priimdama Konstituciją, pareiškė aiškią valią – norą, kad teisingumą vykdytų nepriklausomi teismai[83]. Tai liudija Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalis: „asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas“[84], Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalis: „teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“[85]. Taip Lietuvoje buvo įtvirtintos nuostatos, kurios nėra naujiena senas demokratines tradicijas turinčiose valstybėse, pripažįstančiose, kad pažeistas žmogaus teises ir laisves gali efektyviai apginti tik teismas ir ne bet koks, bet tik nepriklausomas[86]. Taigi, pateiktose Konstitucijos nuostatose yra įtvirtintas pagrindinis demokratinės teisinės valstybės

[80] Juozas Žilys, “Latvijos Respublikos konstitucinė sistema,“ Iš *Europos sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija,* Juozas Žilys, et al. (Vilnius: Mykolo Romerio univeristetas, 2012), 480.
[81] The Leadership Conference, “Federal Judicial nomination process,“ žiūrėta 2015 10 29, http://www.civilrights.org/judiciary/courts/nominations.html
[82] Darius Butvilavičius, “Konstitucijos teorijos pagrindai,“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Darius Butvilavičius, et. al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 28.
[83] Virgilijus Valančius, “Teismo ir teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 2000), 22.
[84] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[85] Ten pat.
[86] Virgilijus Valančius, “Teismo ir teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 2000), 22.

principas – tai teisminės valdžios nepriklausomumo principas, be kurio realaus veikimo yra neįmanoma efektyvi asmens teisių ir laisvių apsauga. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad „šio principo yra laikomasi visose demokratinėse valstybėse, ir, kaip rodo istorinė patirtis, šio principo atsisakymas yra imanentinis totalitarinio ir autoritarinio režimo bruožas“[87]. Todėl, be abejonės, ir teisminės valdžios formavimo tvarka turi nepažeisti šio principo ir net priešingai, garantuoti nepriklausomų teismų suformavimą. Tai patvirtino ir Konstitucinis Teismas, konstatavęs, kad teisminės valdžios formavimo tvarka negali pažeisti teisėjų ir teismo nepriklausomumo principo[88]. Taigi, kaip ir analizuotų užsienio valstybių, taip ir Lietuvos vienas iš teisminės valdžios formavimo principų yra teismo nepriklausomumo principas.

Lietuvos teisės doktrinoje, taip pat kaip ir Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos patvirtintuose Pagrindiniuose teismų nepriklausomumo principuose bei Europos Tarybos Chartijoje ir Rekomendacijoje, yra išryškinama teisėjų profesionalumo svarba teismų nepriklausomumui. Anot prof. habil. dr. Valentino Mikelėno: „<...> viena iš vidinio teisėjo nepriklausomumo sąlygų yra jo kvalifikacija ir nepriekaištinga reputacija. Nekvalifikuotas teisėjas objektyviai negali būti nepriklausomas, nes nežinojimas skatina netikrumą ir baimę: nekvalifikuotas teisėjas nebus pajėgus pats pateikti nešališką teisės aiškinimą ir objektyvų faktų vertinimą, o bus priverstas remtis kito bylos dalyvio pateiktu teisės normos interpretavimu ar fakto vertinimu. Lygiai taip pat teisėjas, kurio biografijoje yra „juodų dėmių“, negali būti nepriklausomas, nes jam bet kada gali būti priminta jo praeitis – toks teisėjas paprasčiausiai gali būti šantažuojamas“[89].

Pastebėtina, kad skirtingai nei Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos patvirtinti Pagrindiniai teismų nepriklausomumo principai, Europos Tarybos priimta Chartija bei Rekomendacija, Lietuvos Konstitucija, kaip ir didžioji dalis analizuotų užsienio valstybių konstitucijų, *expressis verbis* nenustato teisėjams keliamų kvalifikacijos, patirties, moralės reikalavimų, kitaip tariant, neįtvirtina teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo. Neabejotina, kad toks teisinis reguliavimas pasirinktas tam, kad būtų užtikrintas Konstitucijos, kaip aukščiausios galios teisės akto, nubrėžiančio svarbiausius valstybės valdžios organizavimo ir valstybės gyvenimo santykių pagrindus, ilgaamžiškumas bei stabilumas. Nepaisant to, tai, kad teisminė valdžia turi būti formuojama profesiniu pagrindu suponuoja Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalis: „teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo“[90] bei Konstitucijos 112 straipsnio 6 dalis: „asmuo, paskirtas teisėju, įstatymo nustatyta tvarka prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai,

[87] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas “Dėl Vyriausybės nutarimo teisėsaugos darbuotojų darbo apmokėjimo klausimais“.“ *Valstybės žinios*, 101(2264) (1995).
[88] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
[89] Valentinas Mikelėnas, “Kokių teismų reikia Lietuvai?“ *JUSTITIA* 3(61) (2006): 7.
[90] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).

vykdyti teisingumą tik pagal įstatymą“[91]. Kaip jau minėta, sąvoka „įstatymas“ šiame kontekste turėtų būti suvokiama kaip nuoroda į teisę apskritai. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad: „<...> Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas imperatyvas, jog teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo, turi būti suprantamas ne pažodžiui – jis aiškintinas plečiamai, kaip apimantis reikalavimą vykdant teisingumą vadovautis teise – Konstitucija, įstatymais ir kt.“[92]. Teisės doktrina taip pat linksta link to, kad teisėjas neturėtų būti vien „įstatymo burna“, kaip XVIII amžiuje teigė Š. Monteskjė[93]. Anot dr. Gintarijos Samajauskaitės – Gudynienės, analizuotos Konstitucijos nuostatos turėtų būti pakeistos, nurodant, kad teisėjas klauso teisės[94]. Taigi, iš minėtų konstitucinių nuostatų išplaukia, kad Tauta teisėjus įpareigoja vykdyti teisingumą vadovaujantis vien tik teise. Vadinasi, tam, kad asmeniui būtų patikėta teisingumo vykdymo funkcija, jis turi išmanyti teisę. Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad teisėjams yra keliami ypatingi profesiniai ir etiniai reikalavimai, nes tinkamai vykdyti teisingumą gali tik nepriekaištingos reputacijos asmenys, turintys aukštą teisinę kvalifikaciją ir gyvenimo patirtį[95]. Kadangi Konstitucinio Teismo doktrina išplaukia tiesiogiai iš Konstitucijos ir ji turi privalomąją galią, tai galima drąsiai daryti išvadą, kad Lietuvoje teisminė valdžia turi būti formuojama vadovaujantis ir profesinio teisminės valdžios formavimo pagrindo principu.

Be jau minėtų Konstitucijos nuostatų yra atkreiptinas dėmesys ir į Konstitucijos 112 straipsnio 2 - 5 dalis: „Aukščiausiojo Teismo teisėjus, o iš jų pirmininką, skiria ir atleidžia Seimas Respublikos Prezidento teikimu. Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų pirmininką, skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu. Apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų teisėjus ir pirmininkus skiria, jų darbo vietas keičia Respublikos Prezidentas. Dėl teisėjų pakyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija“[96]. Pateiktos konstitucinės nuostatos suponuoja, kad teisminės valdžios formavime atitinkamas vaidmuo tenka ne tik profesiniu pagrindu formuojamai specialiai įstatyme numatytai teisėjų institucijai, bet ir dvejoms politinėms institucijoms: vykdomajai valdžiai – Respublikos Prezidentui ir įstatymų leidžiamajai valdžiai – Seimui. Pateiktos konstitucinės nuostatos leidžia daryti išvadą, kad Respublikos Prezidentas turi daugiausia įgaliojimų formuojant teisminę valdžią, nes jis skiria ir atleidžia visus specializuotų, t. y. administracinių, ir bendrosios

[91] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[92] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. sausio 25 d. nutarimas “Dėl leidimų nešiotis ir laikyti ginklus panaikinimo“,“ *Valstybės žinios,* 11(520) (2013).
[93] Virgilijus Valančius, “Teismo ir teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimas“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 2000), 43.
[94] Gintarija Samajauskaitė – Gudynienė, “Teisės ir teisingumo peripetijos 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje,“ Iš *Mūsų konstitucionalizmo raida: straipsnių rinkinys,* Gintarija Samajauskaitė – Gudynienė, et al. (Vilnius: VĮ Seimo leidykla „Valstybės žinios“, 2003), 260.
[95] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
[96] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).

kompetencijos teismų, išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, teisėjus, teikia Seimui Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras bei teikia Seimui atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjus. Seimas taip pat turi nemažai įgaliojimų dviejų aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismų formavimo procese, nes jis skiria ir atleidžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjus bei išreiškia pritarimą arba nepritarimą dėl Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo skyrimo ar atleidimo. Tuo tarpu speciali teisėjų institucija, vadovaujantis lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, teisminės valdžios formavimo procese turi tik pareigą patarti. Ši konstitucinių nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad Lietuvoje teisminė valdžia yra patikėta formuoti politikams, nes daugiausia įgaliojimų teisminės valdžios formavimo procese turi dvi politiniu pagrindu formuojamos institucijos (Respublikos Prezidentas ir Seimas), o profesiniu pagrindu formuojama institucija (speciali įstatyme numatyta teisėjų institucija) turi tik pareigą patarti Respublikos Prezidentui teisminės valdžios formavimo klausimais. Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs: „Konstitucijoje yra nustatyta tokia įvairių grandžių bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjų ir teismų pirmininkų skyrimo ir atleidimo tvarka, kad šiuos teisėjus ir teismų pirmininkus skiria ir atleidžia kitų valstybės valdžių – vykdomosios valdžios ir įstatymų leidžiamosios valdžios – institucijos, atitinkamai Respublikos Prezidentas ir Seimas, t. y. institucijos, kurios formuojamos politiniu pagrindu“[97]. Kyla klausimas, kaip tokia teisminės valdžios formavimo tvarka nepažeidžia esminio teisminės valdžios formavimo principo - teismų nepriklausomumo bei iš jo išplaukiančio teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo? Juk politinių institucijų įgaliojimai teisminės valdžios formavimo procese neabejotinai turi neigiamos įtakos išoriniam (teismų nepriklausomumui nuo kitų valdžių) ir net vidiniam (teismų nepriklausomumui nuo bylos šalių) teisminės valdžios nepriklausomumui. O gal yra teisus prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas, teigdamas, kad naivu ir neprotinga būtų manyti, kad teismas yra ar turėtų būti visiškai nepriklausomas[98]? Atsakymų į šiuo klausimus bus ieškoma specialiojoje šio darbo dalyje detaliau analizuojant Respublikos Prezidento, jo formuojamos Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos, specialios įstatyme numatytos teisėjų institucijos, ir Seimo vaidmenis teisminės valdžios formavimo procese.

Be to Konstitucijos 112 straipsnio 2 ir 3 dalies nuostatos leidžia daryti išvadą, kad siekiant operatyviai suformuoti Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą ir Lietuvos apeliacinį teismą - būtinas vykdomosios valdžios - Respublikos Prezidento, ir įstatymų leidžiamosios valdžios - Seimo, bendradarbiavimas ir sutarimas, o siekiant apriboti Respublikos Prezidento piktnaudžiavimą jam suteiktomis teisėmis būtina Seimo kontrolė. Kitaip tariant, šių dviejų teismų formavimas yra pagrįstas iš Konstitucijos 5 straipsnio išplaukiančiu valdžių padalijimo principu, konkrečiau, valdžių

[97] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas “Dėl Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatų, susijusių su teisėjo atleidimu, pasibaigus įgaliojimų laikui išaiškinimo“,“ *Valstybės žinios,* 58(2251) (2009).
[98] Valentinas Mikelėnas, *Civilinis procesas* (Vilnius: Justitia, 1997), 141.

pusiausvyra. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisminės valdžios formavimo tvarka negali pažeisti Konstitucijos 5 straipsnyje nustatytos valstybės valdžių pusiausvyros[99]. O tai reiškia, kad ne tik dviejų aukščiausių grandžių bendrosios kompetencijos teismai, bet ir visi kiti bendrosios kompetencijos bei specializuoti teismai turi būti formuojami laikantis valdžių pusiausvyros principo. Kyla klausimas, kas tampa atsvara Respublikos Prezidentui, jam formuojant apylinkių, apygardų, apygardos administracinių teismų ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų korpusą? Ar tai gali būti speciali įstatyme numatyta teisėjų institucija, kuri vadovaujantis lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, turi tik pareigą patarti Respublikos Prezidentui teisminės valdžios formavimo klausimais? Atsakymų į šiuos klausimus bus taip pat ieškoma specialiojoje šio darbo dalyje.

Apibendrinant atliktą teisės aktų nuostatų analizę, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje, kaip ir analizuotose demokratinėse teisinėse valstybėse, teisminė valdžia yra formuojama remiantis trimis pagrindiniais principais – teisminės valdžios nepriklausomumo principu, teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principu bei valdžių pusiausvyros principu. Neabejotinai teisėjo ir teismo nepriklausomumo principas yra svarbiausias, nes jis yra ne tik teisminės valdžios formavimo principas, bet taip pat ir vienas iš pagrindinių demokratinės teisinės valstybės principų. Be to teisėjo ir teismo nepriklausomumo principas lemia teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo susiformavimą bei užtikrina realų valdžių padalijimo principo (kurio vienas iš elementų yra valdžių pusiausvyra) veikimą.

[99] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas "Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų"," *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).

3. RESPUBLIKOS PREZIDENTO IR JO FORMUOJAMOS PRETENDENTŲ Į TEISĖJUS ATRANKOS KOMISIJOS VAIDMUO TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PROCESE

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte yra įtvirtinta, kad „Respublikos Prezidentas teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką; skiria Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų - Apeliacinio teismo pirmininką, jeigu jų kandidatūroms pritaria Seimas; skiria apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus, keičia jų darbo vietas; įstatymo numatytais atvejais teikia Seimui atleisti teisėjus“[100]. Anot Konstitucinio Teismo: „Tai – reikšmingas valstybės vadovo konstitucinio statuso elementas. Nurodytų Respublikos Prezidento įgaliojimų šioje srityje pakeitimas, apribojimas, taip pat tokios šių įgaliojimų įgyvendinimo tvarkos nustatymas, kai Respublikos Prezidento veiksmai būtų saistomi Konstitucijoje nenumatytų institucijų ar pareigūnų sprendimų, reikštų Respublikos Prezidento konstitucinės kompetencijos pasikeitimą“[101]. Pažymėtina, kad siekiant suvokti koks yra realus Respublikos Prezidento vaidmuo teisminės valdžios formavimo procese, reikia ištirti Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte įtvirtintų įgaliojimų įgyvendinimo tvarką, kuri yra pakankamai sudėtinga, nes įtraukia ne vieną subjektą ir susideda iš kelių etapų.

Pirma, Respublikos Prezidentas išrenka, jo nuomone, tinkamiausią kandidatą į laisvą ar atsilaisvinančią bet kurio bendrosios kompetencijos ar specializuoto teismo teisėjo vietą. Pažymėtina, kad parenkant kandidatą Respublikos Prezidentas, kaip politinė institucija, turi plačią diskreciją. Formuluotė „plati diskrecija“ pasirinkta ne atsitiktinai, tačiau siekiant pabrėžti, kad Respublikos Prezidentas turi didelę pasirinkimo laisvę, bet ne absoliučią, nes Respublikos Prezidentas, politikas, renkasi, jo nuomone, tinkamiausią kandidatą į atitinkamo teismo teisėjo pareigas tik iš Nacionalinės teismų administracijos sudaromų pretendentų į atitinkamo teismo teisėjo vietą sąrašo. Pažymėtina, kad visi asmenys įrašyti į sąrašą atitinka Teismų įstatymo jiems keliamus reikalavimus (yra sveiki, nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos piliečiai, turintis atitinkamą aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, atitinkamą dokumentą liudijantį apie galimybę dirbti su įslaptinta informacija, atitinkamą patirtį[102]), o tai reiškia, kad yra pakankamai kvalifikuoti užimti teisėjo pareigas. Vadinasi, pretendentų į teisėjus sąrašas yra sudaromas profesiniu pagrindu. Tai patvirtina ir tai, kad paprastai asmuo, kuris siekia būti įrašytas į pretendentų į apylinkės teismo teisėjų sąrašą, turi būti išlaikęs pretendentų į teisėjus egzaminą, kurį vykdo Pretendentų į teisėjus egzamino komisija. Vadovaujantis Teismų įstatymo 54 straipsnio 1 dalimi, pažymėtina, kad „Pretendentų į teisėjus egzamino komisiją

[100] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[101] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
[102] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).

trejiems metams iš septynių asmenų sudaro Teisėjų taryba. Ne mažiau kaip keturi šios komisijos nariai turi būti teisėjai. Du asmenis komisijos nariais iš teisėjų ir vieną asmenį iš teisės krypties mokslininkų pasiūlo Teisėjų tarybos pirmininkas, po vieną asmenį iš teisėjų ir po vieną asmenį iš teisės krypties mokslininkų – daugiausia teisėjų vienijanti teisėjų visuomeninė organizacija ir teisingumo ministras“[103]. Tokia komisijos sudėtis suponuoja tai, kad pretendentus į teisėjus egzaminuoja asmenys, kurie turi tinkamą tokiom pareigom kvalifikaciją. Nepaisant to, šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į prof. habil. dr. Valentino Mikelėno mintį, kad: „<...> kvalifikacinių egzaminų sistema pati savaime nėra panacėja ir neužtikrina, kad teisėjais ar į kitas atsakingas teisines pareigas bus skiriami tikrai kvalifikuočiausi teisininkai, nes nėra garantijų, jog į egzaminų komisija bus paskirti tokie žmonės, kurių ir kvalifikacija, ir vertybinės nuostatos leistų jiems nešališkai ir objektyviai įvertinti būsimo pretendento žinias“[104]. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad kiekvieno žmogaus tikrosios, o ne viešai deklaruojamos vertybės ir įsitikinimai yra žinomi tik jam pačiam, galima preziumuoti, kad esama kvalifikacinių egzaminų sistema leidžia atrinkti kvalifikuočiausius pretendentus. Kitaip tariant, tokios egzaminų sistemos egzistavimas yra pagrindas teigti, kad Lietuvoje teisminė valdžia tikrai formuojama profesiniu pagrindu. Pažymėtina, kad pagal Teismų įstatymo 51 straipsnio 1 dalį asmenys, turintys atitinkamą mokslinį laipsnį ir patirtį yra atleidžiami nuo egzamino[105], tokiu atveju tokio asmens tinkamą kvalifikaciją liudija įgytas mokslinis laipsnis ir turima patirtis. Taigi, politiniu pagrindu formuojamos Respublikos Prezidento institucijos teisė parinkti kandidatą į laisvą ar atsilaisvinančią bet kurio bendrosios kompetencijos ar administracinio teismo teisėjo vietą yra ribojama Nacionalinės teismų administracijos profesiniu pagrindu sudaromų tinkamų pretendentų į teisėjus sąrašu.

Be to prieš priimdamas galutinį sprendimą dėl tinkamiausio kandidato į atitinkamo bendrosios kompetencijos (išskyrus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo) ar specializuoto teismo teisėjo vietą, Respublikos Prezidentas turi susipažinti su Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos (toliau – Atrankos komisija) išvada dėl tinkamiausių kandidatų, o prieš priimdamas galutinį sprendimą dėl tinkamiausio kandidato į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo vietą, Respublikos Prezidentas turi susipažinti su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko išvada dėl tinkamiausių kandidatų[106]. Pažymėtina, kad Respublikos Prezidentas turi teisę, bet ne pareigą atsižvelgti į Atrankos komisijos ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko nuomonę dėl tinkamiausių kandidatų. Tai patvirtina ir ši Konstitucinio Teismo doktrina: „<...> Konstitucija nesuponuoja galimybės nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad asmenys, išlaikę atitinkamą egzaminą ar egzaminus ir įtraukti į kandidatų tapti teisėjais sąrašus, būtų kaip nors reitinguojami, būtų sudaromos jų pirmumo ar kitokios eilės ir pan.,

[103] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[104] Valentinas Mikelėnas, “Kokių teismų reikia Lietuvai?“ *JUSTITIA,* 3(61) (2006): 4.
[105] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[106] Ten pat.

kurios susaistytų Respublikos Prezidentą <...>“[107]. Nors Atrankos komisijos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko nuomonė nesaisto Respublikos Prezidento, tačiau neabejotinai daro įtaką Respublikos Prezidento apsisprendimui tam tikru teisminės valdžios formavimo klausimu. Kadangi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas tuo pačiu yra ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, tai Respublikos Prezidento galutiniam pasirinkimui įtaką daro aukštos kvalifikacijos ir moralės teisininkas, turintis didelį teisėjo darbo stažą. O tai reiškia, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas prisideda prie teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo realizavimo. Toks pat vaidmuo teisminės valdžios formavimo procese tenka ir Atrankos komisijai, nes ją be keturių visuomenės atstovų sudaro ir trys teisėjai[108]. Automatiškai kyla klausimas, koks yra kitų Atrankos komisijos narių, t. y. visuomenės atstovų, vaidmuo? Teismų įstatymo 51 straipsnis numato, kad asmuo, siekiantis tapti teisėju be aukštos kvalifikacijos, turi pasižymėti ir nepriekaištinga reputacija[109]. Kadangi visuomenės atstovai negali taip profesionaliai kaip teisėjai įvertinti pretendentų profesinio pasiruošimo tapti atitinkamo teismo teisėju, tai logiška daryti išvadą, kad visuomenės atstovams patikėta įvertinti ar pretendentų reputacija, moralė, vertybės ir įsitikinimai leis jiems tinkamai vykdyti teisingumą. Be to neabejotinai visuomenės atstovų įtraukimas į Atrankos komisijos sudėtį padidina visuomenės pasitikėjimo teismine valdžia rodiklius. Pažymėtina, kad teisinėje literatūroje visuomenės atstovų įtraukimas į Atrankos komisijos sudėtį yra kritikuotinas: „Amorfiška, realaus turinio neturinti sąvoka „visuomenės atstovai“ – tai fikcija, pridengianti principą, kad pretendentų į teisėjus atranką vykdo *vieno subjekto, kurio valios pagal Konstitucija jokia atranka negali saistyti, parinkti asmenys*. Gerai, jei parenkami tokie, kurių profesinės žinios ir asmeninės savybės nekelia abejonių. Bet įstatymas neįtvirtina garantijų, kad kada nors neatsitiks priešingai“[110]. Vis dėlto, aukščiau išdėstytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir Atrankos komisija, teikdami Respublikos Prezidentui jo nesaistančias išvadas dėl tinkamiausių pretendentų į teisėjus prisideda prie teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo įgyvendinimo.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į tuos Respublikos Prezidento įgaliojimus, kurie tiesiogiai nesusiję su teisminės valdžios formavimu, tačiau trukdo Atrankos komisijai maksimaliai efektyviai prisidėti prie teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo įgyvendinimo. Tai Teismų įstatymo 55^1 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta Respublikos Prezidento pareiga sudaryti jam išvadą dėl tinkamiausių pretendentų į teisėjus teikiančią Atrankos komisiją[111]. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad „<...> įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti, kokie subjektai parenka teisėjų kandidatūras

[107] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).
[108] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[109] Ten pat.
[110] Lauras Butkevičius, Egidijus Kūris ir Haroldas Šinkūnas, “Teisėjų asmeninio nepriklausomumo garantijos,“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis*, Lauras Butkevičius, et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 162.
[111] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).

Respublikos Prezidentui. Ši funkcija gali būti priskirta ir teisingumo ministrui, tačiau teisingumo ministro teisė parinkti teisėjų kandidatūras Respublikos Prezidento nesaisto“[112]. Ne šiaip sau Konstitucinis Teismas savo doktrinoje mini teisingumo ministrą, buvo laikas, kai šią funkciją ir atliko teisingumo ministras, tačiau įstatymų leidėjas buvo numatęs tokią didelę teisingumo ministro kompetenciją, kad ji įsiterpė į konstitucinius Respublikos Prezidento įgaliojimus ir todėl Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimu pripažino ją antikonstitucine. Nuo 2003 metų įstatymų leidėjas šią funkciją yra patikėjęs Atrankos komisijai. Iš pat pradžių Atrankos komisiją formavo skirtingi valstybės valdžių pareigūnai - Respublikos Prezidentas, tuometinės Teismų tarybos pirmininkas, Seimo pirmininkas bei Teisingumo ministras. Tačiau nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Teismų įstatymo 55^1 straipsnio pataisa, pagal kurią visų septynių Atrankos komisijos narių, t. y. trijų teisėjų ir keturių visuomenės atstovų, paskyrimas sutelktas vienose Respublikos Prezidento rankose[113]. Pažymėtina, kad esamas teisinis reguliavimas net nenumato subjektų, teikiančių Respublikos Prezidentui kandidatūras į Atrankos komisijos narius. O tai reiškia, kad Respublikos Prezidentas ne tik skiria Atrankos komisijos narius, bet ir juos vienasmeniškai išrenka. Nors taip Atrankos komisija jau formuojama nuo 2008 metų, tačiau teisinėje literatūroje iki šiol dar nėra detaliai analizuotas Respublikos Prezidento santykis su Atrankos komisija teisminės valdžios formavimo procese. Manytina, kad tokį teisės doktrinos trūkumą šiuo klausimu nulėmė tai, kad Atrankos komisija yra ne konstitucinė institucija (ji nenumatyta Konstitucijoje kaip privaloma teisminės valdžios formavimo institucija) bei tai, kad pagal Teismų įstatymo 55^1 straipsnio 10 dalį, Atrankos komisijos išvada Respublikos Prezidento nesaisto[114] ir pagal Konstitucinio Teismo oficialiąją doktriną, negali saistyti, nes kitaip Atrankos komisijos kompetencija suponuotų Respublikos Prezidento konstitucinės kompetencijos pasikeitimą[115].

Vadovaujantis Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašo (toliau – Aprašas) 1 punktu, Atrankos komisijos tikslas – padėti Respublikos Prezidentui atrinkti tinkamiausius pretendentus į Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų teisėjus, pirmininkus, pirmininkų pavaduotojus, skyrių pirmininkus[116]. To paties Aprašo 3 punkte pažymėta: „Atrankos komisijos veikla grindžiama kolegialumo, nešališkumo, nepriklausomumo, objektyvumo ir teisėtumo principais.[117]“. Minėtų nuostatų pagrindu, darytina išvada, kad Atrankos komisija yra visiškai savarankiškas subjektas, kuris, išdėstydamas savo nuomonę dėl pretendentų į teisėjus, padidina teisminės valdžios formavimo proceso skaidrumą ir nepriklausomumą. Chartijos aiškinamojo

[112] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
[113] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[114] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[115] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
[116] “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašas,“ *Valstybės žinios*, 1K(1494) (2008).
[117] Ten pat.

memorandumo 2.1. punkte taip pat pažymėta, kad pretendentus į teisėjus turi atrinkti nepriklausoma institucija[118]. Neabejotina, kad savarankiška ir nepriklausoma Atrankos komisija buvo anksčiau, kai ją formavo skirtingi valstybės pareigūnai, tačiau abejotina, kad Atrankos komisija tokia yra ir dabar, kai jos formavimas yra sutelktas vieno subjekto - Respublikos Prezidento - rankose. Respublikos Prezidentas vienasmeniškai formuoja Atrankos komisiją, kurios vienintelė paskirtis – pateikti tam pačiam Respublikos Prezidentui išvadą dėl tinkamiausių pretendentų į teisėjus. Be to, pagal Aprašo 16 punktą, „Atrankos komisijos posėdžiuose gali dalyvauti ir Respublikos Prezidento įgaliotas asmuo“[119]. Atrodo, kad dar vienos savarankiškos institucijos įtraukimas į teisminės valdžios formavimą turėtų padidinti proceso skaidrumą, tačiau šiuo atveju kyla abejonių dėl Atrankos komisijos savarankiškumo, nepriklausomumo, nes ji pernelyg susijusi su Respublikos Prezidentu. Tokia Atrankos komisijos formavimo tvarka sumenkina jos reikšmę teisminės valdžios formavimo procese. Paminėtina ir tai, kad būtent Atrankos komisijos formavimo tvarka nulėmė autorės sprendimą Atrankos komisijos, lyg ir savarankiško teisminės valdžios formavimo subjekto, vaidmens tyrimui neskirti atskiros darbo dalies.

Respublikos Prezidento ir Atrankos komisijos glaudus ryšys atsispindi Atrankos komisijos veiklos apžvalgose. Pagal Atrankos komisijos 2011 m. spalio 1 d. – 2012 m. spalio 1 d. veiklos apžvalgą, Respublikos Prezidentės ir Atrankos komisijos nuomonė išsiskyrė tik penkis kartus (kitaip tariant, šių subjektų nuomonės sutapo 91,94 %)[120], pagal Atrankos komisijos 2013 metų veiklos apžvalgą, Respublikos Prezidentės ir Atrankos komisijos nuomonė nesutapo taip pat tik penkis kartus[121], o pagal Atrankos komisijos 2014 metų veiklos apžvalgą – tik du kartus[122]. Ši informacija leidžia visuomenei susidaryti nuomonę, kad nepriklausomų teisminės valdžios formavimo subjektų, t. y. Respublikos Prezidento, kaip politinės institucijos, ir Atrankos komisijos, kaip iš teisėjų ir visuomenės atstovų sudarytos institucijos, nuomonė sutampa beveik visais teisminės valdžios formavimo klausimais. O tai, lyg ir įrodo, kad teisminės valdžios formavimo procedūra yra skaidri bei nepriklausoma. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Atrankos komisija yra vienasmeniškai formuojama Respublikos Prezidento, kyla pagrįstų abejonių dėl aukščiau pateiktos statistikos vertinimo išvadų. Toks didelis Respublikos Prezidento ir Atrankos komisijos nuomonių sutapimas gali reikšti ir šių dviejų teisminės valdžios formavimo subjektų nuomonių derinimą teisminės valdžios formavimo klausimais. Tokias galimybes suteikia jau minėtas Aprašo 16 punktas, įtvirtinantis, kad „Atrankos komisijos posėdžiuose gali dalyvauti ir Respublikos Prezidento įgaliotas asmuo“[123]. Taigi, tokia

[118] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf
[119] “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašas,“ *Valstybės žinios*, 1K(1494) (2008).
[120] Pretendentų į teisėjus atrankos komisija, “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos 2011-10-01 – 2012-10-01 veiklos apžvalga,“ žiūrėta 2015 10 19, http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2014/11/d1_ptak.pdf
[121] Pretendentų į teisėjus atrankos komisija, “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos 2013 m. veiklos apžvalga,“ žiūrėta 2015 10 19, http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2014/11/d1_ak-veiklos-ataskaita_2014-05-15_galutine.pdf
[122] Pretendentų į teisėjus atrankos komisija, “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos 2014 m. veiklos apžvalga,“ žiūrėta 2015 10 19, http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/ptak-2014-m.-veiklos-apzvalga.pdf
[123] “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašas,“ *Valstybės žinios*, 1K(1494) (2008).

Atrankos komisijos formavimo tvarka trukdo Atrankos komisijai maksimaliai efektyviai prisidėti ne tik prie teismų nepriklausomumo principo, bet ir prie teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo įgyvendinimo, todėl Atrankos komisijos formavimo tvarka turi būti tobulinama, mažinant jos priklausomumą nuo Respublikos Prezidento.

Tuo tarpu pagal Konstitucijos 112 straipsnio 2 dalį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininką skiria Seimas Respublikos Prezidento teikimu[124]. Tai, ar tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko, kuris tuo pačiu yra ir teisėjas, skyrimo procedūra nepažeidžia teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo bus galima padaryti tik šio darbo pabaigoje.

Antra, Respublikos Prezidentas, išrinkęs, jo nuomonę, tinkamiausią kandidatą į atitinkamo teismo teisėjus, kreipiasi į specialią įstatymų numatytą teisėjų instituciją patarimo dėl išrinkto kandidato. Pažymėtina, kad tai yra Respublikos Prezidento konstitucinė pareiga išplaukianti iš Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies („dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija“[125]). Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje naudojama formuluotė „patarti“ yra apgaulinga, nes paprastai patarimas neįpareigoja, tačiau šiuo atveju specialios įstatyme numatytos teisėjų institucijos patarimas neskirti asmens teisėju saisto Respublikos Prezidentą[126]. Žinoma, tokia žodžio „patarti“ interpretacija šiame kontekste nėra betikslė. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad: „Kitoks minėtos specialios teisėjų institucijos patarimo neskirti asmens teisėju <...> teisinės galios ir teisinių padarinių aiškinimas reikštų, kad Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali teisėjų institucija, kuri sudaroma vien profesiniu pagrindu, nėra atsvara Respublikos Prezidentui – politinio pobūdžio valdžios institucijai – formuojant teisėjų korpusą; toks aiškinimas būtų nesuderinamas ir su konstituciniu teisėjo ir teismų nepriklausomumo principu, su Konstitucijoje įtvirtinta valstybės valdžių pusiausvyra”[127].

Toks Lietuvos teisinis reglamentavimas pakankamai, bet ne maksimaliai veiksmingai atitinka jau šiame darbe analizuotas Chartijos ir Rekomendacijos nuostatas, kurių tikslas stiprinti teisėjų nepriklausomumo principą, siekiant maksimaliai efektyvios žmogaus teisių ir laisvių apsaugos.

Konkrečiai, atitinka Chartijos 1.3. punktą, kuriame įtvirtinta, jog teisminės valdžios formavime turi dalyvauti nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių nepriklausoma institucija, kurios bent pusę narių sudarytų teisėjai renkami kolegų vadovaujantis plačiausiu teisėjų atstovavimo principu[128]. Vadovaujantis Teismų įstatymo 120 straipsnio 3 punktu, kuris numato, kad:

---

[124] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[125] Ten pat.
[126] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).
[127] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).
[128] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

„Teisėjų taryba motyvuotai pataria Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ir atleidimo iš pareigų“[129], darytina išvada, kad būtent Teisėjų taryba ir yra Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatyta speciali teisėjų institucija. Pagal Teismų įstatymo 119 straipsnį: „Teisėjų taryba yra vykdomoji teismų savivaldos institucija, užtikrinanti teismų ir teisėjų nepriklausomumą. Teisėjų taryba sudaro dvidešimt trys nariai: 1) pagal pareigas - Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Apeliacinio Teismo pirmininkas, Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas; 2) Visuotiniame teisėjų susirinkime išrinkti teisėjai: po tris – iš Aukščiausiojo Teismo, Apeliacinio teismo ir Vyriausiojo administracinio teismo, po vieną – iš kiekvieno apygardos teismo, vienas – nuo visų apygardos administracinių teismų ir po vieną – nuo kiekvieno apygardos teismo veiklos teritorijoje esančių visų apylinkės teismų. Teisėjų kandidatūras Visuotiniame teisėjų susirinkime iškelia ir renka atitinkamų teismų atstovai. Teisėjų tarybos nariu negali būti renkamas teisėjas, kuris turi mažesnį kaip penkerių metų teisėjo darbo stažą arba kuriam buvo taikyta drausminė nuobauda“[130]. Pateiktos Teismų įstatymo nuostatos leidžia daryti išvadą, kad specialią įstatyme numatytą teisėjų instituciją, t. y. Teisėjų tarybą sudaro tik pačių teisėjų renkami teisėjai, o tai reiškia, kad ši institucija yra kvalifikuota ir tikrai nepriklausoma nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių.

Taip pat atitinka Chartijos 3.1. ir 4.1. punktus, kurie numato, kad nepriklausomos institucijos dalyvavimas teisminės valdžios formavimo procese yra galimas įvairiomis formomis: rekomendacija, pasiūlymas (teikimas), pritarimas, sprendimas[131] bei Rekomendacijos 47 punktą, įtvirtinantį, kad jeigu visgi teisėjų atrankos ir karjeros klausimus sprendžia politikai, tai šioje procedūroje, teikdama rekomendaciją ar išsakydama nuomonę, turi dalyvauti, nepriklausoma ir kompetentinga teisminės valdžios institucija[132]. Pagal Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalį, speciali įstatyme numatyta teisėjų institucija tik pataria Respublikos Prezidentui visais teisminės valdžios formavimo klausimais. Tačiau Konstitucinio Teismo doktrinoje atskleista patarimo teisinė galia (neigiamas patarimas, t. y. patarimas neskirti asmens teisėju, įpareigoja Respublikos Prezidentą) suponuoja, kad tai yra pritarimas. Taigi, Teisėjų taryba teisminės valdžios formavime dalyvauja pritarimo forma ir tai reiškia, kad pasirinkta pakankamai efektyviai, tačiau ne maksimaliai teismų nepriklausomumo principą užtikrinanti forma. Pažymėtina, kad pagal Chartiją ir Rekomendaciją maksimaliai teismų nepriklausomumo principas būtų užtikrinamas tik tuo atveju, jei sprendimus teisėjų korpuso formavimo klausimais priimtų pati nepriklausoma teisėjų institucija.

---

[129] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

[130] „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).

[131] Ten pat.

[132] The Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities* (Strasbourg, 2010), https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137

Iš Chartijos ir Rekomendacijos nuostatų visumos yra darytina išvada, kad minimali teisminės valdžios nepriklausomumo apsauga yra garantuojama ir tokiu atveju, kai nepriklausoma institucija teisminės valdžios formavimo procese dalyvauja, tik pateikdama rekomendaciją ar nuomonę. Paprastai nei rekomendacija, nei nuomonė neturi privalomosios galios. Taigi, net ir tokios silpnos nepriklausomos institucijos dalyvavimo formos, kaip rekomendacija ar nuomonė, teisminės valdžios formavimo procese prisideda prie teisminės valdžios nepriklausomumo principo stiprinimo. Vadinasi, Konstitucinio Teismo išaiškinimas, kad jei specialios įstatyme numatytos teisėjų institucijos patarimas neskirti asmens teisėju nesaistytų Respublikos Prezidento, tai jis būtų nesuderinamas su teisėjo ir teismo nepriklausomumo principu[133], yra pernelyg kategoriškas ir kritikuotinas atsižvelgiant į Chartijoje ir Rekomendacijoje įtvirtintą reglamentavimą. Tokiu atveju teisėjų ir teismų nepriklausomumo principas nebūtų savaime pažeidžiamas, tik jo apsauga būtų mažesnė.

Iš esmės Konstitucinis Teismas, formuodamas analizuojamą Konstitucinio Teismo doktriną, siekė tik vieno - užtikrinti realų teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo veikimą teisminės valdžios formavimo procese. Ir tai jam pavyko. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad iš Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies išplaukia tai, kad Respublikos Prezidentas turi pareigą, bet ne teisę kreiptis į nepriklausomą specialią įstatyme numatytą teisėjų instituciją patarimo dėl atitinkamo asmens tinkamumo teisėjo pareigoms, ir tai, kad neigiamas specialios įstatyme numatytos teisėjų institucijos patarimas saisto Respublikos Prezidentą[134]. Būtent pastarosios Konstitucinės doktrinos nuostatos leidžia pakankamai efektyviai, užtikrinti teisėjo ir teismo nepriklausomumo principo veikimą. Pažymėtina, kad autorė formuluotę „pakankamai efektyviai“ pasirinko ne atsitiktinai, o siekdama pabrėžti, kad esamas teisinis reguliavimas, t. y. kai teisminės valdžios formavimas yra patikėtas politikams, negali visiškai garantuoti, kad nebus pažeistas teisėjo ir teismo nepriklausomumo principas teisminės valdžios formavimo srityje. Pavyzdžiui, niekas negarantuoja, kad Respublikos Prezidentas vadovausis visos visuomenės, o ne savo asmeniniais interesais, rinkdamasis kandidatą į bet kurio bendrosios kompetencijos ar specializuoto teismo teisėjo vietą. Plačiau ši teismų nepriklausomumo užtikrinimo problematika bus analizuojama sekančiame šio darbo skyriuje.

Trečia, Respublikos Prezidentas, gavęs teigiamą Teisėjų tarybos patarimą, skiria asmenį atitinkamai apylinkės, apygardos, apygardos administracinio ar Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėju arba kreipiasi į Seimą dėl asmens paskyrimo Lietuvos apeliacinio ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju. Tai Respublikos Prezidento teisė, o ne pareiga. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teigiamas specialios įstatyme numatytos teisėjų institucijos patarimas Respublikos Prezidento nesaisto, o tai reiškia, kad Respublikos Prezidentas gali to asmens nepaskirti teisėju dėl tam

[133] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).
[134] Ten pat.

tikrų paskyrimui reikšmės turinčių aplinkybių. Tačiau tokiais atvejais Respublikos Prezidentas turi kreiptis į specialią teisėjų instituciją dėl kito asmens paskyrimo teisėju, nes jei nėra specialios teisėjų institucijos patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo.[135] Vadinasi, politiniu pagrindu formuojamos Respublikos Prezidento institucijos, sprendimui dėl teisėjo paskyrimo turi pritarti profesiniu pagrindu formuojama Teisėjų taryba ir tai garantuoja, kad atitinkamo teismo teisėju bus paskirtas tikrai kvalifikuotas asmuo, tik kyla klausimas, ar pats kvalikuočiausias, tačiau atsakymo į ši klausimą bus ieškoma ketvirtajame šio darbo skyriuje, analizuojant Teisėjų tarybos, kaip teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo garanto, vaidmenį.

Apibendrinant atliktą Konstitucijos, Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos, Teismų įstatymo ir poįstatyminių aktų sisteminę analizę, darytina išvada, kad Respublikos Prezidentas organizuoja teisminės valdžios formavimo procesą. Nors pats Respublikos Prezidentas netampa nė vieno teisminės valdžios formavimo principų garantu, tačiau jo įgaliojimų įgyvendinimo tvarka leidžia pakankamai efektyviai užtikrinti, jog teisminė valdžia būtų formuojama laikantis teisėjo ir teismų nepriklausomumo bei teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo, nes: pirma, Respublikos Prezidento, kaip politinės institucijos, diskrecijos teisė išrinkti kandidatą į laisvą ar atsilaisvinančią bet kurio bendrosios kompetencijos ar specializuoto teismo teisėjo vietą, yra ribojama Nacionalinės teismų administracijos profesiniu pagrindu sudaromu tinkamų pretendentų į teisėjus sąrašu; antra, tam tikrą profesionalią įtaką Respublikos Prezidento sprendimui dėl kandidato išrinkimo daro profesionalių subjektų, t. y. Atrankos komisijos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko, išvados dėl tinkamiausių kandidatų; trečia, Respublikos Prezidento sprendimui dėl teisėjo paskyrimo turi pritarti nepriklausoma ir profesiniu pagrindu formuojama Teisėjų taryba. Tačiau siekiant efektyvesnio teisėjo ir teismų nepriklausomumo bei teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principų įgyvendinimo turėtų būti tobulinama Atrankos komisijos formavimo tvarka, mažinant jos priklausomumą nuo Respublikos Prezidento.

[135] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas "Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo"," *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).

4. TEISĖJŲ TARYBOS, KAIP TEISMŲ SAVIVALDOS INSTITUCIJOS, REIKŠMĖ TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PROCESE

Lietuvoje teisminės valdžios formavimo procedūra yra pakankamai sudėtinga. Vienas iš veiksnių lemiančių jos sudėtingumą – tai teismų savivaldos įtraukimas į teisminės valdžios formavimo procedūrą. Šioje darbo dalyje bus tiriama ne tik kokią reikšmę Konstitucija suteikia teismų savivaldai teisminės valdžios formavimo procese, bet ir kokia yra reali teismų savivaldos įtaka teisminės valdžios formavimo procedūrai.

4.1. Teisėjų taryba - teismų savivaldos institucija, teisminės valdžios formavimo procese

Teismų savivaldos sąvoka tiesiogiai neminima Konstitucijoje, tačiau oficialus Konstitucijos aiškintojas yra konstatavęs: „Teisminės valdžios visavertiškumas ir nepriklausomumas suponuoja jos savivaldą. Teisminės valdžios savivalda apima ir teismų darbo organizavimą, taip pat teisėjų profesinio korpuso veiklą. Teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda svarbios realaus teisminės valdžios nepriklausomumo garantijos“[136]. Kitaip tariant, teismų savivaldos sąvoka išplaukia iš Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, kaip vieno iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų. O teismų savivaldos tikslas užtikrinti realų teisminės valdžios nepriklausomumą. Anot įstatymų leidėjo: „Teismų savivalda – teisėjų ir teismų teisė ir reali galia pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir kitus įstatymus laisvai ir savarankiškai, savo atsakomybe spręsti teismų veiklos klausimus. Teismų savivaldos sistemą sudaro: Visuotinis teisėjų susirinkimas; Teisėjų taryba; Teisėjų garbės teismas“[137]. Pažymėtina, kad nepaisant to, jog teismų savivaldos sistemą sudaro ne viena institucija, tačiau tik viena Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatyta speciali teisėjų institucija dalyvauja teisminės valdžios formavimo procese, kaip teismų savivaldos institucija. Kaip jau minėta šiame darbe, Teismų įstatymo 120 straipsnio 3 punktas („Teisėjų taryba motyvuotai pataria Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ir atleidimo iš pareigų“[138]), suponuoja, kad būtent Teisėjų taryba ir yra Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatyta speciali teisėjų institucija. Taigi, kalbant apie teismų savivaldos reikšmę teisminės valdžios formavimo procese, yra kalbama ne apie ką kitą, bet būtent apie Teisėjų tarybą ir jos vaidmenį formuojant teisminę valdžią.

[136] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
[137] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[138] Ten pat.

4.2. Teisėjų tarybos vaidmuo pagal oficialiąją Konstitucinio Teismo doktriną

Konstitucinis Teismas, formuodamas oficialią Konstitucinio Teismo doktriną Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų įstatyme numatytos teisėjų institucijos klausimu, 2006 m. gegužės 9 d. nutarime konstatavo: „ <...> pagal Konstituciją ne tik jokia kita institucija, joks pareigūnas, joks kitas asmuo negali turėti įgaliojimų patarti Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, bet ir pati Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta institucija gali būti sudaryta ne iš kokių kitų asmenų (narių), bet vien iš teisėjų; priešingu atveju, t. y. jeigu ši institucija būtų sudaryta ne iš teisėjų arba ne vien iš teisėjų, būtų nepaisoma šioje dalyje įtvirtintos valstybės institucijos – specialios teisėjų institucijos konstitucinės sampratos (kad formuojant teisėjų korpusą minėta speciali teisėjų institucija yra atsvara Respublikos Prezidentui – politinei institucijai), tokia institucija pagal Konstituciją negalėtų turėti Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytų įgaliojimų patarti Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ir atleidimo iš pareigų. Tik profesiniu pagrindu sudaryta institucija, t. y. speciali teisėjų institucija, gali deramai įvertinti, ar asmens profesinė kvalifikacija yra tokia, kad jis gali būti skiriamas teisėju, ar asmuo, kuris jau yra teisėjas, gali būti paaukštinamas ir t. t. <...> Tik tokia institucija gali užtikrinti teisėjų ir teismų nepriklausomumą *inter alia* tuo aspektu, kad visų be išimties teismų teisėjai būtų apsaugoti nuo valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų, kitų asmenų kišimosi į teisėjo ir teismo veiklą“[139]. Vadovaujantis šia Konstitucinio Teismo doktrina, darytina išvada, kad Teisėjų tarybai yra patikėtas trilypis vaidmuo teisminės valdžios formavimo procese. Pirma, Teisėjų taryba turi užtikrinti, kad teisminė valdžia tikrai būtų formuojama profesiniu, o ne politiniu pagrindu. Antra, Teisėjų taryba turi užtikrinti, kad formuojant teisminę valdžią nebus pažeistas valdžių padalijimo principas. Trečia, Teisėjų taryba turi tapti teisėjų ir teismų nepriklausomumo garantu. Vadinasi, Teisėjų taryba turi būti visų trijų teisminės valdžios formavimo principų garantas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, anot Konstitucinio Teismo, Teisėjų taryba visų trijų teisminės valdžios formavimo principų garantu gali būti tik tada, kai ji yra sudaryta vien iš teisėjų. Autorės nuomone, tokia kategoriška ir griežta Konstitucinio Teismo doktrina kelia abejonių. Visų pirma, juk daugelis paantrintų, kad ne tik teisėjai gali profesionaliai įvertinti asmens kvalifikaciją, tai gali padaryti ir kiti teisinę profesinę bendruomenę sudarantys teisininkai, pavyzdžiui, teisės mokslininkai. Antra, autorės nuomone, Teisėjų taryba, nors ir sudaryta ne tik iš teisėjų, gali būti tinkama atsvara Respublikos Prezidentui, jei tik ją visą ar didžiąją jos dalį formuoja patys teisėjai. Juk tokiu atveju

[139] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratęsimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).

Teisėjų taryba, nepriklausomai nuo jos sudėties vis tiek išlieka teisminės valdžios savivaldos institucija. Tai patvirtina Teismų įstatymo 113 straipsnis, kuriame numatyta, kad „teismų savivaldos principas derinamas su visuomenės dalyvavimu teismų savivaldos institucijų veikloje“[140]. Trečia, tai, kad Teisėjų tarybą gali sudaryti tik teisėjai, nes kitaip bus pažeidžiamas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas, asocijuojasi su pernelyg suabsoliutinamu teisminės valdžios nepriklausomumo principu. Pastarasis principas turi koegzistuoti su kitais iš Konstitucijos išplaukiančiais principais. Pažymėtina, kad tokią autorės poziciją patvirtina tarptautinių dokumentų nuostatos. Chartijos 1.3. punkte numatyta, kad sprendimo dėl teisėjų atrankos, skyrimo, karjeros ar atleidimo iš pareigų specifika lemia nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios nepriklausomos institucijos, kurios bent pusę visų narių sudaro teisėjai, renkami kolegų vadovaujantis plačiausiu teisėjų atstovavimo principu, dalyvavimą[141]. Pastaroji nuostata suponuoja, kad veiksmingam nepriklausomos institucijos veikimui garantuoti pakanka, kad bent pusę jos narių būtų pačių teisėjų renkami teisėjai. Vadovaujantis 2007 m. Konsultacinės Europos Teisėjų Tarybos (CCJE) nuomonės Nr. 10 (2007) „Dėl teismų tarybos tarnavimo visuomenei“ III skyriaus nuostatomis, darytina išvada, kad, anot CCJE, ne tik iš teisėjų, bet ir iš žymių teisininkų, universitetų profesorių ir piliečių, turinčių atitinkamos profesinės patirties, sudaryta teismų taryba, t. y. mišri teismų taryba, turi daugiau privalumų nei tik iš teisėjų sudaryta teismų taryba, nes jos sudėtis leidžia geriau perteikti skirtingus visuomenės požiūrius, išvengti savanaudiškumo, savo interesų gynimo bei įsidarbinimo per pažintis[142]. Be to tai, kad ne tik iš teisėjų sudaryta institucija gali tinkamai įvertinti asmens tinkamumą tapti teisėju patvirtina ir kitų demokratinių teisinių valstybių patirtis, kai formuojant teisėjų korpusą, tam tikras vaidmuo taip pat tenka panašioms į Lietuvoje veikiančią Teisėjų tarybą institucijoms. Tos institucijos nuo Teisėjų tarybos skiriasi tuo, kad jas sudaro ne tik teisėjai. Pavyzdžiui, Prancūzijoje Aukščiausioji magistratūros taryba, kurią sudaro šeši teisėjai, vienas prokuroras, vienas valstybės Tarybos narys, vienas advokatas ir šeši kvalifikuoti asmenys, nepriklausantys nei Parlamentui, nei teisminei sistemai, nei administracinės justicijos sistemai. Ir štai tokios sudėties Aukščiausioji magistratūros taryba teikia išvadas Respublikos Prezidentui teisminės valdžios formavimo klausimais.[143] Ispanijoje Generalinė teismų taryba, kurią sudaro ne tik teisėjai, bet ir magistratai, advokatai, aukštos kvalifikacijos teisininkai, taip pat sprendžia klausimus, susijusius su teisėju paskyrimu ir atleidimu iš pareigų[144]. O Italijoje teismų tarybą, vadinamą Consiglio Superiore della Magistratura, sudaro šešiolika teisėjų ir

[140] “Lietuvos Respublikos teismų įstatymas,“ *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
[141] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf
[142] Konsultacinė Europos Teisėjų Taryba, *Nuomonė Nr. 10 (2007) “Dėl teismų tarybos tarnavimo visuomenei“* (Strasbūras, 2007), http://old.teismai.lt/dokumentai/naudinga_informacija/CCJE/CCJE_N10.pdf
[143] Egidijus Jarašiūnas, “Prancūzijos Respublikos konstitucinė sistema,“ Iš *Europos sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija,* Egidijus Jarašiūnas et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 735-737.
[144] Elena Vaitiekienė, “Ispanijos Karalystės konstitucinė sistema,“ Iš *Europos sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija,* Elena Vaitiekienė et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 337.

prokurorų bei aštuoni teisės profesoriai ir teisininkai, kurių patirtis teisės srityje turi būti ne mažesnė nei penkiolika metų. Tokios sudėties Italijos teismų taryba yra atsakinga už teisėjų paskyrimą, perkėlimą, paaukštinimą[145]. Taigi, nors ir mišri, bet profesionali šių institucijų sudėtis negali būti pagrindas abejoti jų gebėjimu tinkamai įvertinti asmenų, siekiančių tapti teisėjais, asmenines savybes, profesinę kvalifikaciją bei patirtį. Anot doc. dr. Haroldo Šinkūno, Konstitucinis Teismas, užkirsdamas galimybę Teisėjų tarybos nariais tapti ne teisėjams (pavyzdžiui, akademinės bendruomenės atstovams, mokslininkams, buvusiems teisėjams ir pan.) apribojo jos galimybes veikti veiksmingiau, t. y. padidinti institucijos priimamų sprendimų legitimumo laipsnį, atvirumą ir atsakomybę visuomenei bei visuomenės pasitikėjimą teismine valdžia[146]. Atkreiptinas dėmesys ir į visuomenės nuomonę, kuriai tokia situacija, kai teisėjų skyrimo procedūroje dalyvauja tik iš teisėjų sudaryta institucija, kaip atskiras teisminės valdžios formavimo subjektas, turintis reikšmingus įgaliojimus šioje srityje, nekelia didelio pasitikėjimo teismine valdžia. Visuomenei atrodo, kad tokiu būdu teisminė valdžia tampa uždara. Su tokia visuomenės pozicija susiduriama ne tik Lietuvoje. Pavyzdžiui, jau daugiau nei prieš gerą dešimtmetį Vokietijoje pačių teisėjų pasiūlymai suteikti jiems daugiau galių formuojant teisėjų korpusą buvo atmesti motyvuojant, jog tai reikštų vidinės kooptacijos įsigalėjimą[147]. Primintina, kad iki šiol Vokietijoje, formuojant teisminę valdžią, nedalyvauja nepriklausoma teisminės valdžios institucija. Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata, jog teisėjų institucija turi būti sudaryta vien tik iš teisėjų tam, kad galėtų deramai įvertinti asmens tinkamumą tapti teisėju yra akivaizdžiai per griežta, ribojanti galimybę Teisėjų tarybai tapti atviresne visuomenei ir tuo pačiu veiksmingesne. Vadinasi, esami reikalavimai Teisėjų tarybos sudėčiai neleidžia Teisėjų tarybai tapti maksimaliai efektyviu tiek teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo, tiek teismų nepriklausomumo garantu. Kaip teigia, doc. dr. Haroldas Šinkūnas: „Dėl Lietuvoje suformuotos oficialios konstitucinės doktrinos neliko galimybių pasinaudoti neabejotinai teigiamais mišraus Teismų tarybos formavimo būdo bruožais“[148].

[145] Nuno Garoupa, Tom Ginsburg, *The Comparative Law and Economics of Judicial Councils* (University of Illinois College of Law, 2008), http://www.encj.eu/images/stories/pdf/judiciaries/garoupaandginsberg2008economicsofjudicialcouncils.pdf

[146] Haroldas Šinkūnas, “Ar speciali teisėjų institucija turėtų būti sudaroma vien tik iš teisėjų?“ Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*, Haroldas Šinkūnas et al. (Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto *Alumni* draugija, 2012), 205-208.

[147] Guarnieri and Pederzoli, *The Power of Judges: A Comparative Study of Courts and Democracy* (Oxford: Oxford University press, 2002), 52.

[148] Haroldas Šinkūnas, “Ar speciali teisėjų institucija turėtų būti sudaroma vien tik iš teisėjų?“ Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*, Haroldas Šinkūnas et al. (Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto *Alumni* draugija, 2012), 210.

4.3. Teisėjų taryba kaip teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo garantas

Teisėjų tarybos sudėtis savaime nėra vienintelis kriterijus, užtikrinantis tai, kad teisminė valdžia bus formuojama profesiniu pagrindu, todėl kyla klausimas, kokios priežastys lemia tai, kad Teisėjų taryba yra laikoma profesinio teisminės valdžios formavimo pagrindo garantu. Iš Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies aišku tik tiek, kad Teisėjų taryba turi konstitucinę pareigą patarti Respublikos Prezidentui visais teisminės valdžios formavimo klausimai, t. y. dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų. Konstitucinis Teismas savo doktrinoje yra plačiau atskleidęs šią konstitucinę Teisėjų tarybos pareigą, pabrėždamas, kad prieš patardama Respublikos Prezidentui dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo, atleidimo iš pareigų, Teisėjų taryba turi pareigą išsiaiškinti ir įvertinti visas turinčias reikšmės aplinkybes, tai, ar siūlomas skirti teisėju asmuo, siūlomas perkelti ar paaukštinti teisėjas atitinka teisėjui (taip pat tos teismų sistemos bei tos grandies teismo teisėjui) keliamus reikalavimus, ar jis turi atitinkamam darbui turimą kvalifikaciją, ar jis yra nepriekaištingos reputacijos, ar nėra kitų aplinkybių, dėl kurių asmuo negali būti skiriamas teisėju, paaukštinamas, perkeliamas, o atleidimo iš pareigų atveju Teisėjų taryba turi įsitikinti, ar egzistuoja bent vienas iš Konstitucijos 115 straipsnyje įtvirtintų teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų ir atitinkamais atvejais įvertinti, ar teisėjui nėra daroma tam tikra įtaka, spaudimas[149]. Vadinasi, Teisėjų tarybos patarimas – tai motyvuotas įvertinimas, ar konkretus asmuo gali būti paskirtas teisėju, ar konkretus teisėjas gali būti paaukštintas, perkeltas ar atleistas iš pareigų. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, jog Teisėjų tarybos patarimas asmens neskirti teisėju, nepaaukštinti, neperkelti, atleisti teisėją arba neatleisti teisėjo saisto Respublikos Prezidentą[150]. Akivaizdu, kad kitaip, t. y. jeigu Teisėjų tarybos patarimas nesaistytų Respublikos Prezidento, tai Teisėjų tarybos įvertinimas nebūtų laikomas profesiniu teisminės valdžios formavimo pagrindo garantu. Pavyzdžiui, Atrankos komisija, pateikianti išvadą Respublikos Prezidentui dėl tinkamiausių kandidatų į atitinkamo teismo teisėjo vietą, nėra laikoma profesinio teisminės valdžios formavimo pagrindo garantu. Autorės nuomone, tokią situaciją nulemia ne tik tai, kad Atrankos komisijos sudėtį sudaro trys teisėjai ir keturi visuomenės nariai (kaip jau minėta, tarptautiniai dokumentai ir kitų demokratinių teisinių valstybių pavyzdžiai rodo, kad ne tik teisėjai yra pajėgūs užtikrinti profesionalų teisminės valdžios formavimą), bet ir tai, kad Atrankos komisijos išvada Respublikos Prezidento nesaisto. Taigi, Teisėjų taryba pripažįstama profesinio teisminės valdžios formavimo pagrindo garantu dėl šių aplinkybių visumos: pirma, Teisėjų taryba yra sudaryta iš aukštos kvalifikacijos ir moralės teisininkų; antra, Teisėjų taryba turi pareigą patarti Respublikos Prezidentui visais teisminės valdžios

[149] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas "Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo"," *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).
[150] Ten pat.

formavimo klausimais; trečia, Teisėjų tarybos patarimas asmens neskirti teisėju, nepaaukštinti, neperkelti, atleisti teisėją arba neatleisti teisėjo yra privalomas Respublikos Prezidentui.

Šiame kontekste primintina, kad pagal Chartijos ir Rekomendacijos nuostatas, nėra būtina, kad Teisėjų tarybos patarimas saistytų Respublikos Prezidentą, svarbiausia, kad Teisėjų taryba turėtų galimybę išreikšti savo nuomonę teisminės valdžios formavimo procese[151]. Nepaisant to, autorė mano, kad jei Teisėjų tarybos patarimas nesaistytų Respublikos Prezidento, tai Teisėjų tarybos dalyvavimas teisminės valdžios formavimo procese nebūtų pripažįstamas pakankamai efektyviu teisminės valdžios formavimo profesiniu principu garantu. Kita vertus neabejotina, kad ir rekomendacinė Teisėjų tarybos patarimo galia turėtų tam tikros įtakos Respublikos Prezidento galutiniam sprendimui atitinkamu teisminės valdžios formavimo klausimu. Taigi, ir privalomos galios neturintis Teisėjų tarybos patarimas prisidėtų prie teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo stiprinimo.

Siekiant atskleisti realias Teisėjų tarybos galias formuojant teisėjų korpusą, atkreiptinas dėmesys į šią Konstitucinio Teismo doktriną: „<...> Konstitucija nenumato ir netoleruoja tokios situacijos, kai jos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija <...> pataria Respublikos Prezidentui ne dėl to, dėl ko buvo kreiptasi <...>“[152]. Kitaip tariant, Teisėjų tarybos vaidmuo teisminės valdžios formavimo procese yra apribotas Respublikos Prezidento teikiamos kandidatūros. Teisėjų Taryba neturi teisės veikti savo nuožiūra ir išreikšti savo nuomonę dėl tinkamiausios kandidatūros. Pavyzdžiui, Teisėjų taryba nustato, kad Respublikos Prezidento siūlomas asmuo atitinka visus teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus ir faktiškai nėra kliūčių dėl kurių jis negalėtų būti paskirtas teisėju, tačiau Teisėjų taryba, yra tvirtai įsitikinusi, kad kitas kandidatas savo turima patirtimi ir įgūdžiais yra tikrai tinkamesnis nei Respublikos Prezidento pasirinktas kandidatas. Tokiu atveju Teisėjų taryba turi tik pritarti Respublikos Prezidento pasirinktai kandidatūrai, nes šioje situacijoje aukščiausioji teisė iš esmės Teisėjų tarybai nesuteikia kito teisingumo ir protingumo principus atitinkančio veikimo varianto. Teisėjų tarybos įgaliojimai leidžia nepritarti Respublikos Prezidento teikiamai kandidatūrai, motyvuojant tuo, kad jo turima patirtis yra nepakankama. Tačiau klausimas, ar tokia motyvacija bus pripažinta pagrįsta ir teisėta, nes Respublikos Prezidento pasirinktas kandidatas turi įstatyme reikalaujamos patirties, o nurodymas, kad asmuo turi pakankamai patirties, tačiau ne tiek, kiek kitas asmuo, kuris, Teisėjų tarybos nuomone, būtų tinkamesnis, yra tiesiog neįmanomas, nes pagal Konstitucinio Teismo suformuotą doktriną - tai būtų Teisėjų tarybos konstitucinių įgaliojimų viršijimas. O kitas klausimas, ko Teisėjų taryba pasiektų šiuo savo elgesiu, juk patarti dėl tam tikro asmens kandidatūros Teisėjų taryba negali, o nepritarinėti Respublikos Prezidento teikiamiems kandidatams iki tol, kol bus pasiūlytas, Teisėjų tarybos nuomone, tinkamiausias

[151] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

[152] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).

kandidatas yra absurdiška, nes taip būtų paralyžiuojamas ne tik normalus teisminės valdžios formavimo procesas, bet ir pačios teisminės valdžios darbas. Vadinasi, tinkamiausią kandidatą į atitinkamo teismo teisėjo vietą savo nuožiūra renka vienasmenė politinė institucija – Respublikos Prezidentas, o iš esmės Teisėjų taryba, kaip kolegiali profesiniu pagrindu formuojama institucija, šioje srityje neturi jokių įgaliojimų. Nors Teisėjų taryba tikrina, ar Respublikos Prezidento pasirinktas kandidatas tikrai gali būti teisėju, tačiau tai savaime neužtikrina, kad pats kvalifikuočiausias kandidatas bus paskirtas į teisėjo pareigas. Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad ne profesinė, o politinė institucija, t. y. Respublikos Prezidentas, iš esmės turi išimtinę kompetenciją rinkti kvalifikuočiausią pretendentą į teisėjus, o toks teisinis reguliavimas neužtikrina maksimaliai efektyvaus vieno iš pagrindinių teisminės valdžios formavimo principų – teisminės valdžios formavimo profesiniu, o ne politiniu pagrindu – veikimo. Tai reiškia, kad gali susiklostyti tokia situacija, kai bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų teisėjų korpusą sudarys galimai ne patys kvalikuočiausi asmenys, o tai neleis pasiekti tuo metu galimos maksimalios teismų darbo kokybės.

4.4. Teisėjų taryba kaip valstybės valdžių pusiausvyros principo garantas

Konstitucinis Teismas, plėtodamas oficialiąją konstitucinę doktriną specialios įstatyme numatytos teisėjų institucijos klausimu, konstatavo, kad speciali teisėjų institucija turi patarti Respublikos Prezidentui visais teisėjų skyrimo, jų profesinės karjeros, taip pat atleidimo iš pareigų klausimais ir pažymėjo, kad minėtos specialios teisėjų institucijos patarimas sukelia teisinius padarinius: jei nėra patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų. O patarimo Respublikos Prezidentui teisiniai padariniai priklauso nuo to, ar į specialią teisėjų instituciją kreipiamasi dėl teisėjo paskyrimo, ar dėl jo paaukštinimo, ar dėl jo perkėlimo, ar dėl jo atleidimo iš pareigų: 1) tais atvejais, kai į specialią teisėjų instituciją Respublikos Prezidentas kreipiasi patarimo dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo ar perkėlimo, o ši speciali teisėjų institucija pataria asmenį paskirti teisėju, paaukštinti teisėją ar jį perkelti, toks patarimas Respublikos Prezidento nesaisto; 2) tais atvejais, kai į specialią teisėjų instituciją Respublikos Prezidentas kreipiasi patarimo dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo ar perkėlimo, o ši speciali teisėjų institucija pataria to asmens neskirti teisėju, nepaaukštinti arba neperkelti, toks patarimas Respublikos Prezidentą saisto; 3) tais atvejais, kai į specialią teisėjų instituciją Respublikos Prezidentas kreipiasi patarimo dėl teisėjo atleidimo iš pareigų, speciali teisėjų institucija privalo įsitikinti, ar iš tikrųjų egzistuoja atleidimo iš pareigų pagrindas ir jeigu jis yra, privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų, toks patarimas Respublikos Prezidentą saisto; 4) tais atvejais, kai į specialią teisėjų instituciją Respublikos Prezidentas kreipiasi

patarimo dėl teisėjo atleidimo iš pareigų, speciali teisėjų institucija privalo įsitikinti, ar iš tikrųjų egzistuoja atleidimo iš pareigų pagrindas ir jeigu jo nėra, privalo patarti Respublikos Prezidentui neatleisti teisėjo iš pareigų, toks patarimas Respublikos Prezidentą saisto.[153] Ši Konstitucinio Teismo doktrina įrodo, kad Teisėjų taryba yra valstybės valdžių pusiausvyros principo garantas teisminės valdžios formavimo srityje, nes iš esmės Teisėjų tarybos patarimas Respublikos Prezidentui turi privalomąją galią.

Be abejonių, aukščiau išdėstytą Konstitucinio Teismo doktriną nulėmė tai, kad be Teisėjų tarybos privalomo patarimo Respublikos Prezidentui apylinkių teismų, apygardų teismų, apygardos administracinių teismų ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų korpuso formavimas būtų sutelktas vienos politinės institucijos, Respublikos Prezidento, rankose ir tai reikštų valdžių padalijimo principo pažeidimą, tuo tarpu Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų korpuso formavimas būtų sutelktas dviejų politinių institucijų, Respublikos Prezidento bei Seimo, rankose, tačiau šiuo atveju valstybės valdžių padalijimo principo pažeidimo nebūtų, nes Seimas, kaip įstatymų leidžiamoji valdžia, tampa atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomajai valdžiai. Vadinasi, valstybės valdžių pusiausvyra teisminės valdžios formavimo procese yra galima ir be Teisėjų tarybos. Tai patvirtina ir Jungtinių Amerikos Valstijų federalinių teismų teisėjų skyrimo tvarka: Respublikos Prezidentas pasirenka, jo nuomone, tinkamiausią kandidatą iš Jungtinių Amerikos Valstijų teisininkų asociacijos sudarytų pretendentų sąrašo; pasirinktą kandidatūrą pateikia Senato Teisingumo komitetui; Senato Teisingumo komitete vyksta svarstymai, kurių pagrindu yra priimama galutinė išvada dėl Respublikos Prezidento siūlomo kandidato; toliau išvada teikiama Senatui susipažinti ir galiausiai Senatas, balsuodamas, išreiškia savo pritarimą arba nepritarimą Respublikos Prezidento siūlomam kandidatui į atitinkamo federalinio teismo teisėjo vietą[154]. Akivaizdu, kad Senatas tampa atsvara Respublikos Prezidentui formuojant federalinių teismų teisėjų korpusą. Taigi, nors ir be Teisėjų tarybos galima užtikrinti valstybės valdžių pusiausvyrą teisminės valdžios formavimo procese, tačiau, vadovaujantis Europos Tarybos Chartija ir Rekomendacija, be Teisėjų tarybos nebūtų įmanoma efektyviai garantuoti teisminės valdžios nepriklausomumo ir formavimo profesiniu pagrindu principų.

Vadovaujantis esamu konstituciniu reguliavimu, darytina išvada, kad Respublikos Prezidentas, formuodamas Lietuvos apeliacinio ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų korpusą, turi dvi atsvaras, t. y. tiek Teisėjų tarybą, tiek Seimą. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į šias Konstitucinio Teismo doktrinos nuostatas: „<...> specialios teisėjų institucijos patarimai Respublikos Prezidentui turi būti racionaliai argumentuoti, motyvai <...> turi būti aiškiai išdėstyti. Jokie minėtos

[153] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas "Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo"," *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).

[154] The Leadership Conference, "Federal Judicial nomination process," žiūrėta 2015 10 29, http://www.civilrights.org/judiciary/courts/nominations.html

specialios teisėjų institucijos patarimai negali būti grindžiami prielaidomis, subjektyviomis minėtos specialios teisėjų institucijos narių nuostatomis ar nuomonėmis, juos būtina pagrįsti vien nustatytais (išsiaiškintais) faktais, įvertinus atitinkamų asmenų profesinį pasirengimą ir tokias asmenines savybes, kitas aplinkybes, kurios lemia jų tinkamumą ar netinkamumą atitinkamoms pareigoms (ar teisėjo darbui apskritai)“[155]. Tokie reikalavimai Teisėjų tarybos patarimui suponuoja šios institucijos patarimo objektyvumą ir profesionalumą. Tuo tarpu Seimas, dalyvaudamas teisminės valdžios formavimo procese, priima nutarimą, kuriame balsavimo rezultatų pagrindu konkrečiai įvardija „pritarti“, „nepritarti“, „paskirti“, „nepaskirti“, „atleisti“ arba „neatleisti“. Kitaip tariant, Seimas, priimdamas atitinkamą nutarimą teisėjų korpuso formavimo klausimu, nepateikia jokios argumentacijos. Ir tai pateisinama, nes Seimas, kurį sudaro 141 narys, savo valią dėl atitinkamo asmens paskyrimo teisėju išreiškia balsuodamas[156], todėl labai abejotina, ar įmanoma realiai suformuoti bendrus argumentus, nulėmusius balsavimo rezultatus. Nepaisant to, toks Seimo nutarimas vis tiek saisto Respublikos Prezidentą. Pavyzdžiui, jeigu Seimas nepritaria Respublikos Prezidento siūlomai kandidatūrai į Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo vietą, Respublikos Prezidentas neturi teisės paskirti to asmens Lietuvos apeliacinio teismo teisėju ir turi pradėti naujo kandidato paieškas; jeigu Seimas nepritaria atitinkamo Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo atleidimui, Respublikos Prezidentas neturi teisės to asmens atleisti iš teisėjo pareigų; jeigu Seimas nusprendžia nepaskirti Respublikos Prezidento siūlomo kandidato Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju, tai Respublikos Prezidentas turi pradėti naujo kandidato paieškas. Vadinasi, tokie Seimo konstituciniai įgaliojimai teisminės valdžios formavimo srityje yra absoliuti atsvara Respublikos Prezidentui, tuo tarpu Teisėjų tarybos konstituciniai įgaliojimai teisminės valdžios formavimo srityje sudaro stiprią, bet ne absoliučią atsvarą Respublikos Prezidentui, nes atitinkamu teisminės valdžios formavimo klausimu Teisėjų taryba gali nepritarti Respublikos Prezidentui tik motyvuotai. Šiame kontekste pastebėtina, kad formuojant dviejų aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismų teisėjų korpusą politinė institucija Seimas ne tik tampa atsvara Respublikos Prezidentui, bet taip pat ir Teisėjų tarybai, nes atitinkama kandidatūra pasiekianti Seimą jau yra Respublikos Prezidento ir Teisėjų tarybos „susitarimo“ rezultatas. Seimas, nepritardamas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo paskyrimui ar atleidimui arba nepaskirdamas ar neatleisdamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo, įveikia ir Teisėjų tarybos profesionalų patarimą. Manytina, kad tokį teisinį reglamentavimą nulėmė tai, kad Seimas yra Tautos atstovybė, kurią sudaro 141 Seimo narys, Tautos atstovas, kurie eidami pareigas vadovaujasi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomi jokių mandatų[157]. Pažymėtina, kad pagal Chartijos aiškinamojo memorandumo 1.3. punkto 3 dalį, politinė valdžia, šiuo Lietuvos atveju Seimas, nesutinkanti su

[155] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).
[156] “Lietuvos Respublikos Seimo statutas,“ *Valstybės žinios,* I(399) (1994).
[157] “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).

nepriklausomos institucijos, šiuo Lietuvos atveju Teisėjų tarybos, nuomone turėtų bent jau pateikti savo nesutikimo priežastis[158]. Tačiau abejotina, ar ši rekomendacinė tarptautinės teisės nuostata yra praktiškai įgyvendinama šiuo atveju, nes, kaip jau minėta, Seimas savo valią dėl atitinkamo asmens paskyrimo teisėju išreiškia balsuodamas[159], todėl realiai yra sunku suformuoti bendras priežastis, nulėmusias balsavimo rezultatus. Remiantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Teisėjų taryba, teisminės valdžios formavimo srityje tampa atsvara tik Respublikos Prezidentui, bet ne Seimui. Tai reiškia, kad formuojant dviejų aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismų teisėjų korpusą reikšmingiausi įgaliojimai tenka politinei institucijai, Seimui, nes jo nuomonė yra svaresnė už profesiniu pagrindu formuojamos Teisėjų tarybos nuomonę. Akivaizdu, kad toks teisinis reglamentavimas neleidžia maksimaliai efektyviai laikytis teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo.

4.5. Teisėjų taryba kaip teisėjo ir teismo nepriklausomumo principo garantas

Konstitucinis Teismas dar 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime yra konstatavęs, kad teisėjų skyrimo procedūra neturi pažeisti teisminės valdžios nepriklausomumo[160]. Kaip teigiama teisinėje literatūroje: „Turi būti užtikrinta, kad pavyzdžiui, teisėjų paaukštinimu ar perkėlimu nebus naudojamasi siekiant daryti poveikį jų sprendimams nagrinėjamose ar būsimose bylose arba keršijant jiems už jų priimtus kitoms viešosios valdžios institucijoms nepalankius sprendimus, kad teisėjas galės vykdyti teisingumą ne tik nesibaimindamas, jog dėl jo priimamų sprendimų nukentės jo karjera, bet ir nesitikėdamas naudos sau, pavyzdžiui, paaukštinimo, jei jo sprendimai atitinka valdžios interesus“[161]. Primintina, kad, pasak Konstitucinio Teismo, „tik speciali teisėjų institucija gali užtikrinti teisėjų ir teismų nepriklausomumą tuo aspektu, kad visų be išimties teismų teisėjai būtų apsaugoti nuo valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų, kitų asmenų kišimosi į teisėjo ir teismo veiklą“[162]. Iš esmės tokia pati pozicija išplaukia ir iš Europos Tarybos Chartijos, pagal kurią teisėjų ir teismų nepriklausomumą garantuoja nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių nepriklausomos institucijos (kurių ne

[158] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

[159] “Lietuvos Respublikos Seimo statutas,“ *Valstybės žinios,* I(399) (1994).

[160] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“,“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).

[161] Lauras Butkevičius, Egidijus Kūris ir Haroldas Šinkūnas, “Teisėjų asmeninio nepriklausomumo garantijos,“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis*, Lauras Butkevičius, et al. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 162.

[162] “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“,“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).

mažiau kaip pusę sudaro pačių teisėjų renkami teisėjai) dalyvavimas formuojant teisėjų korpusą[163]. Kyla klausimas, ar iš tiesų Teisėjų tarybos dalyvavimas teisminės valdžios formavimo procese gali garantuoti, kad nebus pažeistas teisėjo ir teismų nepriklausomumas?

Kaip jau minėta, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: „<...> iš Konstitucijos kylantis negalimumas Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – negalimumas teikti jo Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – negalimumas prašyti Seimo pritarimo jį atleisti) be Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos patarimo yra labai svarbi teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantija, viena iš priemonių, padedančių visų be išimties bendrosios kompetencijos teismų (taip pat visų be išimties pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų) teisėjams apsisaugoti nuo valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų, kitų asmenų kišimosi į teisėjo ar teismo veiklą, kurį *expressis verbis* draudžia (ir už kurį numatyti atsakomybę įstatymų leidėją įpareigoja) Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalis"[164]. Iš pateiktos Konstitucinio Teismo doktrinos, darytina išvada, kad tam tikrais atvejais Teisėjų taryba iš tikrųjų tampa teisėjo ir teismo nepriklausomumo garantu.

Tačiau tai, kad Teisėjų taryba ne visada gali būti teisėjo ir teismo nepriklausomumo garantu liudija šiame darbe jau minėti ir dar neminėti pavyzdžiai. Pirma, primintina, kad grėsmė pažeisti teisėjo ir teismo nepriklausomumo principą gali kilti Respublikos Prezidentui nusprendus nepradėti teisėjo atleidimo procedūros, kai jį pasiekia ginčytina informacija, kurios pagrindu galima daryti išvadą, kad teisėjas pažemino teisėjo vardą (Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktas). Toks Respublikos Prezidento elgesys gali būti dvejopas: pagrįstas ir teisėtas, jeigu Respublikos Prezidentas tokį kontraversišką sprendimą priima visiškai sąžiningai, vadovaudamasis tik savo vidiniu įsitikinimu; nepagrįstas ir neteisėtas, kai tokį Respublikos Prezidento elgesį nulemia siekimas naudos sau, pavyzdžiui, Respublikos Prezidentas mainais už ginčytiną teisėjo darbo vietos išsaugojimą tikisi palankaus sprendimo atitinkamoje byloje. Analogiška dvejopa situacija gali susiklostyti ir tuo atveju, kai Respublikos Prezidentas su Teisėjų taryba pasiekia „susitarimą" dėl Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo arba Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atleidimo, tačiau Seimas neobjektyviai faktines aplinkybes įvertina kitaip ir nusprendžia nepritarti Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo atleidimui arba neatleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo. Antra, esamas teisinis reguliavimas neapsaugo nuo to, kad Respublikos Prezidentas, rinkdamas tinkamiausią kandidatą į bet kurio bendrosios kompetencijos ar specializuoto teismo teisėjo vietą, vadovausis ne visos visuomenės, o savo interesais. Trečia, esamas teisinis reguliavimas taip pat neapsaugo nuo to, kad Seimo valdančioji dauguma, kurią,

[163] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

[164] "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas "Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo"," *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).

pavyzdžiui, sudaro viena partija, balsuodama dėl Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo paskyrimo, susitars nepritarti Respublikos Prezidento siūlomo kandidato paskyrimui Lietuvos apeliacinio teismo teisėju ar nepaskirti Respublikos Prezidento siūlomo kandidato Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju, keršijant tam kandidatui, pavyzdžiui, už kažkada byloje priimtą nepalankų sprendimą jų partijai. Šie pavyzdžiai rodo, kad Teisėjų taryba nėra absoliutus teisminės valdžios nepriklausomumo garantas, o Lietuvoje veikianti teisminės valdžios formavimo tvarka toleruoja institucinį teisminės valdžios priklausomumą, todėl esamas teisinis reguliavimas turi būti tobulintinas, siekiant efektyvesnės asmens teisių ir laisvių apsaugos.

Izraelio teisininkas Aharon Barak, pastebi, kad dauguma demokratinių valstybių nepagrįstai toleruoja institucinį teisminės valdžios priklausomumą, tačiau jis įsitikinęs, kad ateityje ši problema bus įveikta mažinant politikų vaidmenį teisminės valdžios formavimo procese[165].

Tuo tarpu skirtingai nei užsienio teisės doktrinoje, Lietuvos teisės doktrinoje neįžvelgiama teisminės valdžios institucinio nepriklausomumo problema. Pasak prof. habil. dr. Valentino Mikelėno: „<...> daugiausia teisėjų skyrimo procedūros efektyvumas priklauso ne tiek nuo to, kokia institucija – parlamentas, Prezidentas ar kt., skirs teisėjus, kiek nuo politikų, atsakingų už teisėjų korpuso formavimą, vertybinių nuostatų, savo pareigos visuomenei suvokimo, jų moralės ir kultūros lygio. <...> Didžiojoje Britanijoje didžiausias vaidmuo skiriant teisėjus tenka Lordui kancleriui, kuris kartu yra parlamento spikeris, ministrų kabineto narys (teisingumo ministro atitikmuo kontinentinėje Europoje) ir vyriausiasis Lordų Rūmų teisėjas. Kitas pavyzdys – Švedija, kur teisėjus skiria Vyriausybė. Ar kas imsis įrodinėti, kad dėl tokių teisėjų skyrimo procedūrų šiose valstybėse nėra nepriklausomų teismų. Vadinasi, ne tiek svarbu, kas skiria teisėjus, o kaip jie skiriami, ar skyrimo procesas yra skaidrus, ar skyrimo taisyklės tikrai užtikrina, jog teisėjais bus paskirti aukščiausios kvalifikacijos ir nepriekaištingos reputacijos asmenys“[166]. O anot prof. dr. Armano Abramavičiaus: „<...> jokios Konstitucijoje, įstatymuose įtvirtintos garantijos nepadarys nepriklausomu teisėju asmens, kuris nenori ar pagal savo asmenines, dalykines savybes ir negali toks būti. Taigi, viena iš pagrindinių teisminės valdžios nepriklausomumo garantijų taip pat yra pats teisėjas, kaip savarankiška, nepriklausoma asmenybė, kvalifikuotas savo srities žinovas“[167]. Autorė sutinka su minėtų teisės mokslininkų įžvalgomis, kad teismų nepriklausomumui didžiausią įtaką daro teismus formuojančių subjektų ir teisėjais paskirtų asmenų kvalifikacija ir moralė, todėl formuojant teismus didesni įgaliojimai turėtų būti suteikti Teisėjų tarybai, kuri skirtingai nei Respublikos Prezidentas ir Seimas yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu.

[165] Aharon Barak, *The judge in a democracy* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006), 313.
[166] Valentinas Mikelėnas, “Kokių teismų reikia Lietuvai?“ *JUSTITIA,* 3(61) (2006): 4-5.
[167] Armanas Abramavičius, “Teisminė valdžia Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje,“ *JUSTITIA,* 4(58) (2005): 9-10.

Pažymėtina, kad Europos Taryba yra pateikusi konkretų teisminės valdžios formavimo tvarkos tobulinimo būdą toms valstybėms, kuriose teisminės valdžios formavimo klausimus sprendžia politinės institucijos. Dar 1998 m. Chartijoje Europos Taryba netiesiogiai nurodė, kad pats geriausias būdas teisminės valdžios formavimo procese išvengti teisėjo ir teismo nepriklausomumo principo pažeidimo – tai nustatyti, kad nepriklausoma institucija, kurios ne mažiau kaip pusę sudaro pačių teisėjų renkami teisėjai, pati sprendžia teisėjų skyrimo ir paaukštinimo klausimus[168]. O 2010 m. Rekomendacijos 46 punkte Europos Taryba *expressis verbis* įtvirtino, kad teisėjų skyrimo ir karjeros klausimus turi spręsti nuo vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžių nepriklausoma institucija, kurios mažiausiai pusę narių turi sudaryti pačių teisėjų renkami teisėjai[169]. Taigi, anot Europos Tarybos, pats efektyviausias teisminės valdžios nepriklausomumo principo užtikrinimo teisminės valdžios formavimo procese būdas – teisėjų skyrimo ir paaukštinimo klausimus patikėti spręsti Teisėjų tarybai. Akivaizdu, kad šio būdo įgyvendinimas Lietuvos teisės sistemoje, leistų sumažinti teismų institucinį priklausomumą, tačiau jis yra nesuderinamas su Konstitucijos 112 straipsnio nuostatomis.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, Teisėjų taryba, kaip teismų savivaldos institucija, tampa visų trijų teisminės valdžios formavimo principų garantu. Nors, anot Konstitucinio Teismo, tik iš teisėjų sudaryta Teisėjų taryba gali būti visų trijų teisminės valdžios formavimo principų garantu, tačiau tokia Konstitucinio Teismo doktrina yra kritikuotina, nes vadovaujantis Konsultacinės Europos Teisėjų Tarybos (CCJE) nuomonės Nr. 10 (2007) „Dėl teismų tarybos tarnavimo visuomenei“ nuostatomis bei užsienio valstybių pavyzdžiais, Teisėjų taryba, tampa veiksmingesnė, kai ji yra sudaryta ne tik iš teisėjų, bet ir iš žymių teisininkų, universitetų profesorių ir piliečių, turinčių atitinkamos profesinės patirties. Nepaisant to Teisėjų taryba, yra pakankamai, tačiau ne maksimaliai efektyvus visų trijų teisminės valdžios formavimo principų garantas, nes: pirma, konstitucinis reguliavimas Teisėjų tarybai suteikia galimybę jai užtikrinti, kad atitinkamo bendrosios kompetencijos ar specializuoto teismo teisėju taps tik kvalifikuotas, bet galimai tuo metu ne pats kvalifikuočiausias asmuo; antra, formuojant teismus, Teisėjų tarybos patarimas yra atsvara tik Respublikos Prezidentui, bet ne Seimui; trečia, Teisėjų taryba, nėra ir negali būti maksimaliai efektyvus teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantas, kai teisminės valdžios formavimas yra sutelktas politinių institucijų rankose. Padidinti teisminės valdžios formavimo principų efektyvumą, galima mažinant politinių institucijų įtaką ir atitinkamai stiprinant Teisėjų tarybos, kaip teismų savivaldos institucijos, galias teisminės valdžios formavimo procese.

[168] The Council of Europe, *European Charter on the statute for judges* (Strasbourg, 1998), https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf

[169] Konsultacinė Europos Teisėjų Taryba, *Nuomonė Nr. 10 (2007) "Dėl teismų tarybos tarnavimo visuomenei"* (Strasbūras, 2007), http://old.teismai.lt/dokumentai/naudinga_informacija/CCJE/CCJE_N10.pdf

5. SEIMO VAIDMUO TEISMINĖS VALDŽIOS FORMAVIMO PROCESE

Formuojant dviejų aukščiausių grandžių bendrosios kompetencijos teismų, t. y. Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, teisėjų korpusą dalyvauja ir įstatymų leidžiamoji valdžia. Įstatymų leidžiamosios valdžios vaidmuo teisminės valdžios formavimo procese išplaukia iš jau šiame darbe cituotų Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto bei 112 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatų, kuriose nustatyta, kad Respublikos Prezidentas skiria ir atleidžia Lietuvos apeliacinio teismo teisėjus Seimo pritarimu, o Seimas skiria ir atleidžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjus Respublikos Prezidento teikimu[170]. Taigi, skirtingai nei kitų bendrosios kompetencijos teismų ir specializuotų teismų teisėjų skyrimo ir atleidimo procedūroje, dviejų aukščiausių grandžių bendrosios kompetencijos teismų teisėjų skyrimo ir atleidimo procedūroje dalyvauja net dvi politinės institucijos – Respublikos Prezidentas ir Seimas.

Pažymėtina, kad Respublikos Prezidentas, prieš kreipdamasis į Seimą dėl Lietuvos apeliacinio teismo ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo paskyrimo ar atleidimo, turi būti gavęs Teisėjų tarybos patarimą[171], nepaisant to, kad skirtingai nei Teismų įstatymo 72 straipsnyje, reglamentuojančiame Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo skyrimą, Teismų įstatymo 73 straipsnyje, reglamentuojančiame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo skyrimą, neužsimenama apie tokį patarimą[172]. Tai reiškia, kad Lietuvos apeliacinio teismo ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo paskyrimas ar atleidimas yra įmanomas tik tada, kai yra pasiekiamas Respublikos Prezidento, Teisėjų tarybos ir Seimo sutarimas. Vadinasi, kaip ir kitų, taip ir dviejų aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismų teisėjų skyrimo ir atleidimo procedūroje visų trijų teisminės valdžios formavimo principų garantu išlieka teismų savivaldos institucija – Teisėjų taryba.

Iš Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto ir 112 straipsnio 2 ir 3 dalių išplaukia, kad Seimas gali nepritarti Respublikos Prezidento siūlomam Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo paskyrimui ar atleidimui ir nepaskirti Respublikos Prezidento teikiamo kandidato Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju ar neatleisti Respublikos Prezidento siūlomo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo. Tai reiškia, kad Seimas tampa atsvara Respublikos Prezidentui. Be to Seimas tampa atsvara ne tik Respublikos Prezidentui, bet ir Teisėjų tarybai, nes Respublikos Prezidento teikiamas kandidatas Seimui būna suderintas ir su Teisėjų taryba. Vadinasi, Seimas, kaip politinė institucija, tampa atsvara Respublikos Prezidentui, kitai politinei institucijai, ir nepriklausomai profesiniu pagrindu formuojamai Teisėjų tarybai. Tokie reikšmingi Seimo, kaip politinės institucijos įgaliojimai, yra reikalingi tam, kad būtų galima užkirsti kelią galimam kitos politinės institucijos, Respublikos Prezidento, ir

[170] "Lietuvos Respublikos Konstitucija," *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[171] Ten pat.
[172] "Lietuvos Respublikos teismų įstatymas," *Valstybės žinios*, I(480) (1994).

nepriklausomos profesiniu pagrindu formuojamos Teisėjų tarybos piktnaudžiavimui suteiktomis teisėmis teisminės valdžios formavimo srityje. Taigi, Seimas tampa valdžių pusiausvyros principo garantu dviejų aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismų teisėjų formavimo procedūroje. Kita vertus, esamas teisinis reguliavimas lyg ir neužtikrina, kad Seimas nepiktnaudžiautų jam suteiktomis galiomis teisminės valdžios formavimo procese. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad Seimas – tai Tautos atstovybė, kurią sudaro 141 Tautos atstovas, iš kurių kiekvienas eidamas savo pareigas vadovaujasi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomas jokio mandato[173], mažai tikėtina, jog Seimas, slaptai balsuodamas dėl konkretaus asmens paskyrimo ar atleidimo teisėju[174], sugebėtų susitarti ir visiškai nepagrįstai nepritarti Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo paskyrimui ar atleidimui arba nepaskirti asmens Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju ar neatleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo. Nors toks Seimo elgesys yra mažai tikėtinas, tačiau tai nereiškia, kad jis yra neįmanomas. Pateikiamas jau šiame darbe minėtas pavyzdys. Kai valdančiąją daugumą Seime sudaro vienos partijos nariai, kurie susitaria nepritarti Respublikos Prezidento siūlomo kandidato paskyrimui Lietuvos apeliacinio teismo teisėju ar nepaskirti Respublikos Prezidento siūlomo kandidato Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju, keršijant tam kandidatui už kažkada byloje priimtą nepalankų sprendimą jų partijai. Žinoma, toks Seimo elgesys yra neteisėtas, nes taip yra pažeidžiamas ne tik teisėjo ir teismo nepriklausomumo principas, bet taip pat ir teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principas teisėjų paaukštinimo procese. Be to toks Seimo elgesys sukuria prielaidas įsigalėti teisėjų priklausomumui nuo politinių institucijų, nes toks elgesys lyg ir parodo, kad jei teisėjai priims politinėms institucijoms nepalankius sprendimus, jie rizikuoja savo teisėjo karjera.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad formuojant dviejų aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismų teisėjų korpusą svarbiausia Seimo, kaip politinės institucijos, užduotis - užkirsti kelią galimam kitos politinės institucijos, Respublikos Prezidento, ir nepriklausomos profesiniu pagrindu formuojamos Teisėjų tarybos piktnaudžiavimui suteiktomis teisėmis teisminės valdžios formavimo srityje. Kitaip tariant, Seimas tampa valdžių pusiausvyros principo garantu. O Seimo, kaip politinės institucijos, turinčios reikšmingus įgaliojimus teisminės valdžios formavimo srityje, įtaką Lietuvos teisminei valdžiai riboja, bet ne absoliučiai panaikina tai, kad asmuo gali būti paskirtas teisėju arba atleistas iš teisėjo pareigų tik tada, kai Seimo nuomonė sutampa su Respublikos Prezidento nuomone, kuri jau būna suderinta ir su nepriklausomos profesiniu pagrindu formuojamos Teisėjų tarybos nuomone.

[173] "Lietuvos Respublikos Konstitucija," *Valstybės žinios*, 33(1014) (1992).
[174] "Lietuvos Respublikos teismų įstatymas," *Valstybės žinios*, I(480) (1994).

IŠVADOS

1. Teisminės valdžios formavimo principai – tai pamatiniai teismų sudarymo dėsniai, tam tikri teisiniai standartai, kuriais vadovaujantis įstatymų leidėjas turi reglamentuoti teisminės valdžios formavimo tvarką. Lietuvoje, kaip ir kitose demokratinėse teisinėse valstybėse, teisminė valdžia turi būti formuojama remiantis trimis pagrindiniais principais – teisminės valdžios nepriklausomumo principu, teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principu bei valdžių pusiausvyros principu.

2. Lietuvoje teisminės valdžios formavimas yra patikėtas politikams, nes teisminės valdžios formavime dalyvauja dvi politiniu pagrindu formuojamos institucijos - Respublikos Prezidentas, Seimas - ir tik viena nepriklausoma profesiniu pagrindu formuojama – teismų savivaldos institucija, Teisėjų taryba. Nepaisant to, išanalizuotas šių subjektų vaidmuo teisminės valdžios formavimo srityje leidžia teigti, kad esamas Lietuvos teisinis reguliavimas ne maksimaliai, bet pakankamai efektyviai užtikrina visų trijų teisminės valdžios formavimo principų veikimą.

3. Tai, kad Lietuvoje veikianti teisminės valdžios formavimo tvarka pakankamai efektyviai užtikrina visų trijų teisminės valdžios formavimo principų veikimą patvirtina: pirma, Respublikos Prezidento diskrecijos teisė išrinkti kandidatą į laisvą ar atsilaisvinančią bet kurio bendrosios kompetencijos ar specializuoto teismo teisėjo vietą, yra ribojama Nacionalinės teismų administracijos profesiniu pagrindu sudaromu tinkamų pretendentų į teisėjus sąrašu; antra, tam tikrą profesionalią įtaką Respublikos Prezidento sprendimui dėl pretendento į teisėjus išrinkimo daro profesionalių subjektų, t. y. Atrankos komisijos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko išvados dėl tinkamiausių pretendentų į teisėjus; trečia, Respublikos Prezidento sprendimui dėl teisėjo paskyrimo turi pritarti nepriklausoma ir profesiniu pagrindu formuojama teismų savivaldos institucija - Teisėjų taryba, o jos patarimas neskirti atitinkamo asmens teisėju, atleisti ir neatleisti atitinkamą teisėją iš pareigų saisto Respublikos Prezidentą, tai reiškia, kad Teisėjų taryba tampa visų trijų teisminės valdžios formavimo principų įgyvendinimo garantu; ketvirta, Seimas tampa valdžių pusiausvyros principo garantu formuojant dviejų aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismų teisėjų korpusą, nes Seimo, kaip politinės institucijos, užduotis - užkirsti kelią galimam kitos politinės institucijos, Respublikos Prezidento, ir nepriklausomos profesiniu pagrindu formuojamos teismų savivaldos institucijos, Teisėjų tarybos, piktnaudžiavimui suteiktomis teisėmis teisminės valdžios formavimo srityje.

4. O tai, kad Lietuvoje veikianti teisminės valdžios formavimo tvarka ne maksimaliai efektyviai užtikrina visų trijų teisminės valdžios formavimo principų veikimą patvirtina: pirma, Atrankos komisijos formavimo tvarka neleidžia Atrankos komisijai maksimaliai efektyviai prisidėti ne tik prie teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu bet ir teismų nepriklausomumo principų

įgyvendinimo, nes Atrankos komisiją, kurios vienintelė paskirtis – pateikti Respublikos Prezidentui išvadą dėl tinkamiausių pretendentų į teisėjus, vienasmeniškai formuoja Respublikos Prezidentas; antra, Teisėjų taryba neturi įgaliojimų garantuoti, kad atitinkamo bendrosios kompetencijos ar specializuoto teismo teisėju taps pats kvalifikuočiausias pretendentas, o tai neleidžia maksimaliai efektyviai užtikrinti teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo veikimo ir daro neigiamą įtaką teismų darbo kokybei; trečia, profesionali ir nepriklausoma Teisėjų taryba nėra atsvara Seimui, atvirkščiai, Seimas tampa atsvara Teisėjų tarybai; ketvirta, reikšmingi Respublikos Prezidento ir Seimo įgaliojimai teisminės valdžios formavimo srityje sudaro galimybes daryti įtaką teisminei valdžiai ir taip pažeisti teismų nepriklausomumo principą.

5. Siekiant padidinti teisminės valdžios formavimo principų efektyvumą, reikia mažinti politinių institucijų įtaką ir atitinkamai stiprinti nepriklausomos, profesiniu pagrindu formuojamos Teisėjų tarybos vaidmenį arba bent jau jos veiksmingumą teisminės valdžios formavimo srityje. Iš Konsultacinės Europos Teisėjų Tarybos ir Europos Tarybos dokumentų išplaukia keli būdai, kaip būtų galima padidinti teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo bei teisminės valdžios formavimo profesiniu pagrindu principo veikimo efektyvumą: pirma, Teisėjų tarybai, turi būti patikėtas sprendimų priėmimas teisėjų skyrimo ir karjeros klausimais, nes šių įgaliojimų priskyrimas Teisėjų tarybai leistų sumažinti teismų institucinį priklausomumą; antra, Teisėjų taryba turėtų būti sudaryta ne tik iš teisėjų, bet ir iš žymių teisininkų, universitetų profesorių ir piliečių, turinčių atitinkamos profesinės patirties, nes tokia jos sudėtis leistų geriau perteikti skirtingus visuomenės požiūrius, išvengti savanaudiškumo, savo interesų gynimo bei įsidarbinimo per pažintis. Nors tarptautinės teisės siūlomi būdai yra akivaizdžiai veiksmingi, jie yra nesuderinami su Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo doktrinos nuostatomis, todėl įstatymų lygmens reformos nebus pakankamos šių būdų įgyvendinimui.

PASIŪLYMAS

Siūloma pakeisti Teismų įstatymo 55^1 straipsnio 1 dalį ir išdėstyti taip:

„1. Pretendentai į laisvas apylinkės teismo teisėjų vietas priimami atrankos būdu. Pretendentų į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas skyrimo klausimams svarstyti Teisėjų taryba sudaro Pretendentų į teisėjus atrankos komisiją (toliau – Atrankos komisija) ir nustato šios komisijos darbo tvarką ir pretendentų į teisėjus atrankos kriterijus. Atrankos komisija trejiems metams sudaroma iš septynių asmenų. Trys Atrankos komisijos nariai turi būti teisėjai ir keturi – visuomenės atstovai. Visus asmenis Atrankos komisijos nariais pasiūlo didžiausia visuomeninė teisininkų organizacija. Teisėjų taryba iš Atrankos komisijos narių skiria Atrankos komisijos pirmininką. Atrankos komisijos nariais negali būti skiriami Teisėjų tarybos nariai. Atrankos komisijos narių, išskyrus teisėjus, darbo apmokėjimo tvarką nustato Vyriausybė.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

1. "Lietuvos Respublikos Konstitucija." *Valstybės žinios,* 33(1014) (1992).
2. "Visuotinė žmogaus teisių deklaracija." *Valstybės žinios,* 68(2497) (2006).
3. "Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija." *Valstybės žinios*, 40(987) (1995).
4. Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija. *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija.* Briuselis, 2000. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0391.01.LIT
5. "Lietuvos Respublikos Seimo statutas." *Valstybės žinios,* I(399) (1994).
6. "Lietuvos Respublikos teismų įstatymas." *Valstybės žinios*, I(480) (1994).
7. "Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašas." *Valstybės žinios*, 1K(1494) (2008).
8. General Assembly of the United Nations. *Basic Principles on the Independence of the Judiciary*. Milan, 1985. http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx
9. The Council of Europe. *European Charter on the statute for judges.* Strasbourg, 1998. https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/European-Charter-on-Statute-of-Judges_EN.pdf
10. Konsultacinė Europos Teisėjų Taryba. *Nuomonė Nr. 10 (2007) "Dėl teismų tarybos tarnavimo visuomenei"*. Strasbūras, 2007. http://old.teismai.lt/dokumentai/naudinga_informacija/CCJE/CCJE_N10.pdf
11. The Council of Europe. *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities.* Strasbourg, 2010. https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137

KONSTITUCINIO TEISMO NUTARIMAI IR SPRENDIMAI

12. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas "Dėl kaltinimo keitimo teisme"." *Valstybės žinios*, 119(6005) (2013).
13. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. sausio 25 d. nutarimas "Dėl leidimų nešiotis ir laikyti ginklus panaikinimo"." *Valstybės žinios,* 11(520) (2013).
14. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. nutarimas "Dėl civilinio rašytinio proceso"." *Valstybės žinios,* 142(7341) (2012).
15. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas "Dėl teisėjų valstybinių pensijų"." *Valstybės žinios*, 134(6860) (2010).

16. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas “Dėl Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatų, susijusių su teisėjo atleidimu, pasibaigus įgaliojimų laikui išaiškinimo“.“ *Valstybės žinios,* 58(2251) (2009).
17. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas “Dėl teisėjų kvalifikacinių reikalavimų“.“ *Valstybės žinios,* 23(852) (2008).
18. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas “Dėl teisėjų teisės kreiptis į teismą“.“ *Valstybės žinios*, 130(4910) (2006).
19. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas “Dėl Konstitucinio Teismo statuso“.“ *Valstybės žinios,* 65(2400) (2006).
20. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratesimo“.“ *Valstybės žinios,* 51(1894) (2006).
21. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas “Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo“.“ *Valstybės žinios,* 36(1292) (2006).
22. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas “Dėl Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įgaliojimų“.“ *Valstybės žinios*, 81(2903) (2004).
23. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. nutarimas “Dėl prokurorų ir karių valstybinių pensijų“.“ *Valstybės žinios,* 43(1636) (2002).
24. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas “Dėl teisėjų paskyrimo procedūros ir kitų Teismų įstatymo normų“.“ *Valstybės žinios,* 109(3192) (1999).
25. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas “Dėl Vyriausybės nutarimo teisėsaugos darbuotojų darbo apmokėjimo klausimais“.“ *Valstybės žinios*, 101(2264) (1995).
26. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas “Dėl prokurorinės priežiūros civiliniame procese“.“ *Valstybės žinios*, 13(221) (1994).

SPECIALIOJI LITERATŪRA

27. Abramavičius, Armanas. “Teisminė valdžia Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.“ *JUSTITIA,* 4(58) (2005): 2-10.
28. Aristotelis. *Politika*. Vilnius: Pradai, 1997.
29. Barak, Aharon. *The judge in a democracy.* Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006.
30. Buišienė, Onutė. “Valstybės valdžių ir valstybės institucijų sistemų konstituciniai pagrindai.“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Onutė Buišienė, et al., 521-538. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.“”

31. Butkevičius, Lauras, Egidijus Kūris ir Haroldas Šinkūnas. “Teisėjų asmeninio nepriklausomumo garantijos.“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis*, Lauras Butkevičius, et al., 153-214. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.

32. Butvilavičius, Darius. “Konstitucijos teorijos pagrindai.“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis,* Darius Butvilavičius, et al., 23-61. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

33. Danišauskas, Gintautas. *Teisėsaugos institucijos.* Vilnius: Justitia, 2013.

34. Garoupa, Nuna, Tom Ginsburg. *The Comparative Law and Economics of Judicial Councils.* University of Illinois College of Law, 2008. http://www.encj.eu/images/stories/pdf/judiciaries/garoupaandginsberg2008economicsofjudicialcouncils.pdf

35. Guarnieri and Pederzoli. *The Power of Judges: A Comparative Study of Courts and Democracy.* Oxford: Oxford University press, 2002.

36. Jarašiūnas, Egidijus. “Prancūzijos Respublikos konstitucinė sistema.“ Iš *Europos sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija,* Egidijus Jarašiūnas, et al., 681-744. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

37. Jarašiūnas, Egidijus. “Teisminės valdžios funkcionavimo apsaugos problemos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.“ Iš *Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas*, Egidijus Jarašiūnas, 223-264. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.

38. Jarašiūnas, Egidijus. “Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas).“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija*, Egidijus Jarašiūnas, et al., 295-314. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.

39. *Judgments of the Constitutional Court of the Republic of Latvia.* Riga: Tiesu namu agentūra, 2004.

40. Kūris, Egidijus, ir Elena Masnevaitė. “Teisminės valdžios sistema.“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis,* Egidijus Kūris, et al., 57-68. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.

41. Mačys, Vladas. *Civilinio proceso paskaitos.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas, 1924.

42. Masnevaitė, Elena. “Teisminės valdžios samprata.“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis,* Elena Masnevaitė, et al., 37-46. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.

43. Masnevaitė, Elena. “Teismo samprata.“ Iš *Lietuvos teisinės institucijos: Vilniaus universiteto vadovėlis,* Elena Masnevaitė, et al., 27-36. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.

44. Mesonis, Gediminas. “Danijos Karalystės konstitucinė sąranga.“ Iš *Konstitucinio reguliavimo įvairovė: kolektyvinė monografija,* Gediminas Mesonis, et al., 120-138. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.

45. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinis procesas*. Vilnius: Justitia, 1997.

46. Mikelėnas, Valentinas. “Kokių teismų reikia Lietuvai?“ *JUSTITIA,* 3(61) (2006): 2-9.

47. Pakalniškis, Vytautas. “Dėl teisminės valdžios šaltinio ir jos veiksmingumo.“ Iš *Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė: konferencijos medžiaga,* Vytautas Pakalniškis, et al., 58-62. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.

48. Pretendentų į teisėjus atrankos komisija. “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos 2014 m. veiklos apžvalga.“ Žiūrėta 2015 10 19 per internetą: http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/ptak-2014-m.-veiklos-apzvalga.pdf

49. Pretendentų į teisėjus atrankos komisija. “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos 2013 m. veiklos apžvalga.“ Žiūrėta 2015 10 19 per internetą: http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2014/11/d1_ak-veiklos-ataskaita_2014-05-15_galutine.pdf

50. Pretendentų į teisėjus atrankos komisija. “Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos 2011-10-01 – 2012-10-01 veiklos apžvalga.“ Žiūrėta 2015 10 19 per internetą, http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2014/11/d1_ptak.pdf

51. Samajauskaitė – Gudynienė, Gintarija. “Teisės ir teisingumo peripetijos 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.“ Iš *Mūsų konstitucionalizmo raida: straipsnių rinkinys,* Gintarija Samajauskaitė – Gudynienė, et al., 246-260. Vilnius: VĮ Seimo leidykla „Valstybės žinios“, 2003.

52. Sinkevičius, Vytautas. *Lietuvos Parlamento teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

53. Spruogis, Ernestas, ir Darijus Beinoravičius, “Teisės šaltiniai. Teisės principai,“ Iš *Teisės teorijos įvadas: vadovėlis,* Ernestas Spruogis, et al., 152-196. Vilnius: Leidykla MES, 2010.

54. Šinkūnas, Haroldas. “Apie teisėjų nepriklausomumą, veiksmingumą ir atsakomybę.“ Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai,* Haroldas Šinkūnas, et al., 123-130 Klaipėda: UAB „Druka“, 2012.

55. Šinkūnas, Haroldas. “Ar speciali teisėjų institucija turėtų būti sudaroma vien tik iš teisėjų?“ Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*, Haroldas Šinkūnas, et al., 201-211 Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto *Alumni* draugija, 2012.

56. Šinkūnas, Haroldas. “Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje.“ *Teisė,* 49 (2003): 112-12“3. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367189705093/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content

57. The Leadership Conference. “Federal Judicial nomination process.“ Žiūrėta 2015 10 29 per internetą: http://www.civilrights.org/judiciary/courts/nominations.html

58. *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys.* Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.

59. Vainiutė, Milda, Indrė Kavoliūnienė ir Dainius Kenstavičius. “Teisminės valdžios konstituciniai pagrindai.“ Iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Milda Vainiutė, et al., 683-718. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

60. Vaitiekienė, Elena. “Ispanijos Karalystės konstitucinė sistema.“ Iš *Europos sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija,* Elena Vaitiekienė, et al., 303-343. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

61. Vaitiekienė, Elena. „Ispanijos konstitucinės santvarkos bruožai.“ Iš *Lyginamoji konstitucinė teisė*, Elena Vaitiekienė ir Gediminas Mesonis, 275-324. Vilnius: Justitia, 2011.

62. Valančius, Virgilijus. “Teismo ir teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimas.“ Daktaro disertacija: Lietuvos teisės akademija, 2000.

63. UAB “Vilmorus.“ „Pasitikite ar nepasitikite šiomis Lietuvos institucijomis?“ Žiūrėta 2015 09 15 per internetą: http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20

64. Žilys, Juozas. “Latvijos Respublikos konstitucinė sistema.“ Iš *Europos sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos: mokslo studija,* Juozas Žilys, et al., 452-494. Vilnius: Mykolo Romerio univeristetas, 2012.

ANOTACIJA

Šiame magistro baigiamajame darbe yra išskiriami Lietuvos teisminės valdžios formavimo principai bei analizuojamas jų veiksmingumas. Darbe tiriamas ne tik teismų savivaldos - Teisėjų tarybos, bet ir kitų Lietuvos teisminės valdžios formavimo subjektų - Respublikos Prezidento, jo formuojamos Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos bei Seimo, vaidmuo teisminės valdžios formavimo procese atskleidžia, kad Lietuvos teisminės valdžios formavimo principai nėra maksimaliai efektyviai įgyvendinami, o tai trukdo teismams tinkamai vykdyti teisingumą. Didinti teisminės valdžios formavimo principų efektyvumą galima stiprinant teismų savivaldos - Teisėjų tarybos, vaidmenį teisminės valdžios formavimo procese.

Reikšminiai žodžiai: teisminės valdžios formavimo principai, teisminės valdžios formavimo procesas, teisminės valdžios formavimo subjektai.

ABSTRACT

The master thesis is devoted to the identification of the principles of the formation of the judiciary in Lithuania and the analysis of their efficiency. The study of the role of the judicial autonomy – the Judicial Council – as well as other subjects taking part in the formation of the court system in Lithuania – the President of the Republic, the Commission on Judicial Selection, and the Parliament – reveals that the principles of the formation of the judiciary in Lithuania are not implemented as efficiently as possible, which hinders the proper administration of justice. The increase in the effectiveness of these principles can be achieved by strengthening the role of the judicial autonomy – the Judicial Council – in the process of formation of the judicial system.

Key words: principles of formation of the judiciary, the judicial system formation process, subjects of the judicial system formation.

SANTRAUKA

Teisminės valdžios formavimo principai bei jų santykis su teismų savivalda

Teisminės valdžios formavimo principai – tai teisminės valdžios formavimo tvarkos pagrindas. Tam, kad teisminė valdžia galėtų tinkamai vykdyti teisingumą, ji turi būti formuojama laikantis teisminės valdžios formavimo principų. Nepaisant didelės teisminės valdžios formavimo principų reikšmės teisminės valdžios darbui, Lietuvos teisės doktrinoje iki šiol niekas neatskleidė pagrindinių Lietuvos teisminės valdžios formavimo principų ir netyrė jų veiksmingumo. Todėl šio magistro baigiamojo darbo tikslas – ištirti Lietuvos teisminės valdžios formavimo principų įgyvendinimo veiksmingumą.

Siekiant teisinio aiškumo ir nuoseklumo, darbe pirmiausia yra atskleidžiama teisminės valdžios prigimtis ir samprata, kuri leidžia suvokti teisminės valdžios vaidmenį visuomenėje. Kadangi Lietuva, kaip demokratinė valstybė, yra jauna, tai darbe analizuojant tarptautinių dokumentų ir gilesnes demokratines tradicijas turinčių užsienio valstybių konstitucijų nuostatas, išskiriami pagrindiniai demokratinių teisinių valstybių teisminės valdžios formavimo principai, kurie yra lyginami su iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų išplaukiančiais teisminės valdžios formavimo principais. Darbe tiriamas Lietuvos teismų savivaldos - Teisėjų tarybos, taip pat ir kitų Lietuvos teisminės valdžios formavimo subjektų - Respublikos Prezidento, jo formuojamos Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos bei Seimo, santykis su teisminės valdžios formavimo principais, siekiant išsiaiškinti, kaip realiai yra įgyvendinami iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų išplaukiantys teisminės valdžios formavimo principai.

Toks tyrimas atskleidžia, kad Lietuvos teisminės valdžios formavimo tvarka negarantuoja maksimaliai efektyvaus pagrindinių teisminės valdžios formavimo principų veikimo, kadangi esama tvarka sudaro galimybes politinėms institucijoms - Respublikos Prezidentui, Seimui - daryti įtaką teisminei valdžiai, taip pat neleidžia užtikrinti, kad visais atvejais teisėju bus paskirtas pats kvalifikuočiausias kandidatas. Teisminės valdžios formavimo tvarka turi būti tobulinama, stiprinant teismų savivaldos vaidmenį teisminės valdžios formavimo procese.

SUMMARY

Principles of the Formation of the Judiciary and Their Relation to the Judicial Autonomy

The principles of formation of the judiciary are basic to the order of the mentioned process. To administer justice properly, the judiciary must be formed in accordance with the principles of court system formation. Despite the huge significance of the principles of the formation of the judiciary to its operation, the main principles of the formation of the Lithuanian judicial system have not been disclosed so far and their effectiveness has not been explored. Therefore, the aim of the Master's thesis is to investigate the effectiveness of the principles of the formation of the Lithuanian judiciary.

For reasons of legal explicitness and consistency, the work first reveals the nature and concept of the judiciary, thus explaining the role of the court system in society. As a democratic state, Lithuania is still young; therefore, relying on the analysis of international documents and constitutional provisions of countries with deeper democratic traditions, the main Lithuanian judiciary formation principles, as based on the Constitution of the Republic of Lithuania, are identified and compared to the principles of formation of the judicial systems of other democratic states of law. The paper studies the relation between the principles of judicial system formation and the Lithuanian judicial autonomy – the Judicial Council – as well as other subjects taking part in the formation of the Lithuanian court system – the President of the Republic, the Commission on Judicial Selection, appointed by the President, and the Parliament, in order to figure out how the principles, based on the Lithuanian Constitution, are actually implemented.

The study reveals that the order of the formation of the judiciary in Lithuania does not guarantee the maximum efficiency of the main principles of the court system formation, since current rules allow such political authorities as the President and the Parliament to influence the judicial system. Also, the current order is not sufficient to ensure that in all cases the most qualified candidate will be appointed as judge. The order of the formation of the judiciary has to be improved by reinforcing the role of judicial autonomy.